

Nikola Mavroyani: Eflak'ın Sıra Dışı Voyvodası (1786-1790)

Nikola Mavroyani: The Extraordinary Voivode of Wallachia (1786-1790)

Ertan Ünlü*

Öz

Nikola Mavroyani 1735 yılında Pare Adası'nda doğmuştur. İstanbul'a gelerek Kapitan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın sarrafı Hacı Nikolaki'ye intisap etmiştir. Onun aracılığıyla da Hasan Paşa'nın himayesine girmiştir. Bu himaye, Mavroyani'nin hayatında önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü Eflak voyvodalığının kapıları Cezayirli Gazi Hasan Paşa sayesinde Mavroyani'ye açılmıştır.

Bu doğrultuda Mavroyani'nin ilk görevi, donanma tercümanının maiyetinde yazıcı olmaktır. Türkçe, Yunanca ve İtalyanca bilen Mavroyani, yazıcılıkla yetinmemiştir. Kısa sürede efendisi Hasan Paşa'nın gözüne girmiş ve kendisini voyvodalık yolundaki basamaklardan biri olan donanma tercümanlığına terfi ettirmiştir (1770).

Donanma tercümanlığını yaklaşık on altı yıl sürdüren Nikola Mavroyani, bu vazifesi sırasında nüfuzunu daha da arttırmıştır. Güven ve itimadını kazandığı hamisi Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya voyvodalık için baskı yapmıştır. Hasan Paşa da elinden gelen

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Bölümü-Assist. Prof. Dr., Ankara University, Faculty of Language-History and Geography, Department of History, Ankara/TÜRKİYE, <https://ror.org/01wntqw50> eunlu@ankara.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-8192-0359>

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

çabayı göstermiş, Mihalaki Bey'e kâğıtlar göndererek Eflak voyvodahğından çekilmeye zorlamıştır. Mihalaki Bey de hastalığını gerekçe göstererek can korkusundan istifade etmiştir. Akabinde de kâğıt üzerinde divan tercümanı gösterilen Mavroyani, alışılmışın dışında olarak 7 Nisan 1786'da Eflak voyvodahğına tayin edilmiştir.

Nikola Mavroyani Eflak voyvodahğını sıra dışı bir yolla elde etmiştir. Yine de o devletine sadık bir bendedir. Göreve getirilmesinden kısa süre sonra başlayan Osmanlı-Rusya-Avusturya Savaşı'nda üstlendiği rol de bunun göstergesidir. Fakat savaşın getirdiği zorlu koşullar ve hamilerinin düşüşü, Mavroyani'nin kariyerini olumsuz yönde etkilemiştir. Hırsları ve yanlış adımları dolayısıyla güvendiği çevrelerin desteğini kaybeden Mavroyani, 30 Eylül 1790'da devlete ihanetle suçlanarak Rusçuklu Şerif Hasan Paşa'nın emriyle katledilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eflak, Fener, Voyvoda, Nikola Mavroyani, Pare Adası.

Abstract

Nikola Mavroyani was born on the island of Paros in 1735. He came to İstanbul and was initiated by Hacı Nikolaki, the sarraf of the chief admiral Algerian Gazi Hasan Pasha. Through him, he came under the patronage of the Algerian Gazi Hasan Pasha. This patronage was an important turning point in Mavroyani's life. Because the doors of Wallachian voivodeship were opened to Mavroyani thanks to Hasan Pasha.

Accordingly, Mavroyani's first assignment was as a scribe in the naval interpreter's entourage. Fluent in Turkish, Greek and Italian, Mavroyani was not content to be a scribe. He soon won the favour of his master, Hasan Pasha, and was promoted to the position of naval interpreter, one of the steps towards voivodeship (1770).

Mavroyani, who worked as a naval interpreter for about sixteen years, further increased his influence during this duty. Having gained his trust and confidence, he pressured his master, the Algerian Hasan Pasha, for the voivodeship. Hasan Pasha did his best and sent papers to Mihalaki Bey, forcing him to withdraw from the Wallachian voivodeship. Mihalaki also resigned out of fear for his life, citing his illness. Subsequently, Mavroyani, who was shown as a court interpreter on paper, was appointed as voivode of Wallachia on 7 April 1786, contrary to the custom.

Nikola Mavroyani obtained the voivodeship of Wallachia in an unusual way. Nevertheless, he was a loyal subject to his state. His role in the Ottoman-Russian-Austrian War, which began shortly after his appointment, is proof of this. However, the harsh conditions of the war and the fall of his patrons had a negative impact on

Mavroyani's career. Having lost the support of his trusted circle due to his ambitions and missteps, Mavroyani was accused of treason against the state and was executed by order of Şerif Hasan Pasha of Ruse on 30 September 1790.

Keywords: Wallachia, Phanar, Voivode, Nikola Mavroyani, Paros Island.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya çevrilmiş iki gözü olan Eflak ve Boğdan¹, vergiye bağlanmalarından 18. yüzyılın başlarına kadar “voyvoda” olarak adlandırılan yerli beyler tarafından idare olunmuştur. Boğdan voyvodası Dimitri Kantemir'in 1711'deki Osmanlı-Rus Savaşı'nda Ruslarla iş birliği yapması ve ardından Rusya'ya kaçmasıyla Osmanlı Devleti “memleketeyn”de yeni bir düzen uygulamaya koymuştur. Merkezi kontrolü sağlamak amacıyla başlayan bu yeni düzen, 1821'e dek sürmüştür. Dolayısıyla bu dönemde Osmanlı Devleti, yerli beylerin yerine, “Fenerli” olarak isimlendirilen ailelerden gelen kişileri Eflak ve Boğdan'a voyvoda tayin etmiştir.

Bu voyvodalardan biri de 1786-1790 yılları arasında yaklaşık olarak dört yıl Eflak voyvodalığı yapan, fakat devlete ihaneti gerekçe gösterilerek katledilen Pare (Paros) Adalı Nikola Mavroyani'dir (1735-1790)². Bu makalede de Mavroyani'nin hayatı ele alınmakta ve onun Pare'den Eflak'a uzanan yaşamının bütünlüklü olarak incelenmesi hedeflenmektedir. Zira, Christine Philliou'nun vurguladığı gibi, pek çok çağdaşı ile kendisinden sonraki yazarları büyüleyen ve kendisine hayran bırakan bir şahsiyet olan³ Nikola Mavroyani'nin dirimi, her ne kadar onunla ilgili geniş bir literatür olsa da, Osmanlı kaynakları kullanılarak yeterince araştırılmamıştır⁴.

- 1 Cafer Çiftçi, “Bâb-ı âli'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, *Uluslararası İlişkiler*, C 7/S. 26, 2010, s. 27-48.
- 2 Yabancı literatüre “Mavrogenis, Mavroyenis, Mavroyeni” olarak yerleşmiş olan bu aile adı, bu çalışmada Osmanlı kaynakları ile Türkçe literatürde geçtiği gibi “Mavroyani” şeklinde kullanılmıştır.
- 3 Christine M. Philliou, *Bir İmparatorluk Biyografisi: İhtilaller Çağında Osmanlı Yönetimi ve Fenerliler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2022, s. 69.
- 4 Nikola Mavroyani ile ilgili bk. *Sadullah Enverî Târîhi Üçüncü Cilt 1787-1792 Osmanlı Rus Avusturya Savaşı İnceleme-Metin*, haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara 2023, s. 717-720; Ahmed Vâsîf, *Mehâsinü'l-âsar ve Hakâikü'l-ahbâr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY05978, vr. 71b-72a; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C 5, haz. Ziya Yılmaz, TTK Yay., Ankara 2024, s. 80-84; Théodore Blancard, *Les Mavroyéni, histoire d'Orient (de 1700 à nos jours)*, 2 C, Ernest Leroux, Paris 1909; Eugène Rizo Rangabé, *Livre d'or de la noblesse phanariote en Grèce, en Roumanie, en Russie et en Turquie/par un phanariote*, Athenes 1892, s. 81-83; Mihail Dimitri Sturdza, *Dictionnaire historique et genealogique des grandes familles de Grèce, d'Albanie, et de Constantinople*, Paris 1983, s. 339-340; Christoph K. Neumann, “Birey olmanın alameti olarak tüketim kalıpları 18. yüzyıl Osmanlı meta eveninden örnek vakalar”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S. 8, 2009, s. 7-47; Zeynep

Büyük ölçüde arşiv belgelerine dayandırılan bu çalışmanın literatüre katkısı da bu açıdan olacaktır. Nihayetinde Mavroyani, Osmanlı Devleti'nin memleketeynde kurmaya çalıştığı yeni düzenin olumlu ya da olumsuz yönlerinin anlaşılması noktasında iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda Mavroyani'nin Pare'den Eflak'a uzanan yaşamı ele alınmaktadır. İkinci kısımda ise Mavroyani'nin sıra dışı yolla elde ettiği Eflak voyvodalığı ve katledilmesi konusuna odaklanılmaktadır. Ancak bu konulara geçmeden önce Fenerli kimdir? Nikola Mavroyani bir Fenerli midir? sorularına kısaca açıklık getirmek lazımdır.

Philliou'ya göre Fenerli terimi, İstanbul'da Ortodoks Patrikhanesi'nin bulunduğu Fener semtine ve Fenerlilerin ikametgâhları ile patrikhanenin güç tabanlarının yer aldığı bölgeye gönderme yapmakta, Fener merkezli elitler ile maiyetlerini ve buna bağlı unsurları anlatmaktadır. Ayrıca vergi muafiyetine sahip olmayan Fenerliler, tüccar ve kilise görevlileri olmalarının yanı sıra, Osmanlı merkezi devletiyle ya da Eflak ve Boğdan'daki Fenerli idaresiyle ilişkili makamlarda buldukları için Fenerli olmayan Ortodoks Hristiyan elitlerden de ayrılmaktadır⁵.

Zeynep Sözen ise Eflak ve Boğdan'a atanan Fenerlileri, Fener semtinde oturan, kendilerini Bizans İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak gören bir zümre olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Sözen, Rumca konuşular da Fenerlilerin kökenlerinin hayli farklı olduğunu vurgulamaktadır: "Aralarında Rum'u da vardır, Romen'i de, Arnavut'u da, adalısı da, İtalyan'ı da... Hepsi soylu da değildi üstelik. Yıllarca Eflak ve Boğdan'da yerleşmiş olan, Romen soylularıyla kaynaşarak soyluluk kazanmış köylüler, Egeli tüccarların, hatta kürekçilerin çocukları bile aralarında

---

Sözen, *Fenerli Beyler, 110 Yıln Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000, s. 135-140; Philliou, *age.*, s. 68-74; Sophia Laiou, "Between Pious Generosity and Faithful Service to the Ottoman State: The *Vakf* of Nikolaos Mavrogenis, End of the Eighteenth Century", *Turkish Historical Review*, Vol. 6/Issue 2, 2015, s. 151-174; Ümmügülsüm Filiz Bayram, "A Wallachian Lord in 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian War in Ottoman Sources: Nikola Mavroyani", *International Balkan Annual Conference (IBAC) Book Series (4) Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*, ed. Florentine Nitu vd., Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul 2016, s. 297-308; Ümmügülsüm Filiz Bayram, "Eflak ve Boğdan Voyvodalıklarının 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşlarındaki Rollerini", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C 10/S. 1, 2023, s. 1-31; Sinan Yüksel, "Nikola Mavroyani'nin Eflak Voyvodalığı", *Gazi Akademik Bakış*, C 15/S. 29, 2021, s. 89-106; Ertan Ünlü, "18. Yüzyılda Sarraf Katlleri: "Devlet Malına Halel'in mi, Hizipleşmenin mi Kurbanları?", *Osmanlı Araştırmaları*, S. 52, 2018, s. 99-133; Ertan Ünlü, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı'da Sarraflar ve İlişki Ağları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2024, s. 80-84.

5 Philliou, *age.*, s. 5-58.

vardı aralarında... Bazıları Sakız'dan, Paros'tan, Arnavutluk'tan gelmeydi. Zaman içinde Fener semtinde seçkin ve varlıklı bir zümre oluşturmuşlar, bildikleri diller sayesinde de Osmanlı Devleti'nde önemli bir görev olan tercümanlığa getirilmişlerdi⁶.”

Bu tanımlar çerçevesinde Pare Adalı Nikola Mavroyani de bir Fenerli'dir. Ancak arşiv belgelerinde Mavroyani devletine sadık bir bende olarak Fenerli Rumlardan ayrı tutulmuştur⁷. Bu vurgu, Nicolae Iorga ve Joseph von Hammer Purgstall'da da görülmektedir. Onlara göre en cesur ve en fazla itibar sahibi bir Rum olarak Mavroyani Fenerlilerden büsbütün başka zihniyettedir. Mavroyani'nin askerî kuvvetle ortaya çıkması da Fenerlilerin aristokrat kurnazlıklarıyla tezat teşkil etmektedir⁸. Philliou da “hödük adalı” olarak tanımlanan Mavroyani'nin yerleşik Fenerli ağlarının dışında olduğunu ve Mavroyani'nin Sakız, İstanbul ya da Rumeli gibi geleneksel Fenerli bölgelerinin yerlisi olmadığını belirtmektedir. Ayrıca Philliou, Mavroyani'nin, tercüman Stefanos Mavroyani'yle akrabalığı ile Cezayirli Hasan Paşa arasındaki himaye ilişkisi sayesinde henüz tam anlamıyla Fenerli sayılmayacağı 1770'te atandığı ve on altı yıl süren donanma tercümanlığı sırasında şöhret ve nüfuzunu arttırarak önce İstanbul'da, çok geçmeden de Eflak ve Boğdan'da Fenerli sahnesine hızlı giriş yaptığını dile getirmektedir⁹.

Sophia Laiou da benzer düşüncededir ve Laiou, yerleşik Fenerlilerin Mavroyani'yi kendi aristokrat gruplarının üyesi olarak görmediklerini, onu adalı bir köylü olarak adlandırarak aşağıladıklarını beyan etmektedir. Laiou, Mavroyani'nin Fenerli elitinin bir üyesine dönüşmesini de donanma tercümanı iken Pare Adası'nda kurduğu vakıfla¹⁰ gerçekleştüğünün altını çizmektedir¹¹.

6 Sözen, *age.*, s. 7.

7 Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Abdülhamid I (AE.SABH.I), 7/617; Hatt-ı Hümayun (HAT), 1450/44; İbnülemin Hariciye (IE.HR), 17/1548.

8 Nicolae Iorga, *Osmanlı Tarihi*, C V, çev. B. Sıtkı Baykal, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1948, s. 48; Joseph von Hammer Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C 9, Sabah, İstanbul 1990, s. 48.

9 Philliou, *age.*, s. 68-70.

10 Nikola Mavroyani, donanma tercümanlığı sırasında Pare Adası köylerinden olan Parikia'nın Posimo, Katapurda ve Aya Triada mevzilerinde üç adet çeşme yaptırmış ve bu çeşmelerin suyunun akması, bakımı ve onarımı için Pare ve Nakşa adalarındaki çeşitli mülklerini vakfetmiştir. Bu vakıf için gerekli masraflar yapıldıktan sonra vakfın gelir fazlası eşine ve evlatlarına şart edilmiştir. Ayrıca kardeşinin oğlu İstefanaki ile onun oğlu Nikolaki'ye de vakıftan pay verilmiştir. Vakfın mütevellisi ölene kadar Nikola Mavroyani'dir. Ölümünden sonra ise eşi Maryola ve evlatlarına vakıf mütevelliliği geçecektir. Eğer soyu kesilirse vakfın mütevellisi kardeşi Dimitraki'nin çocukları olacaktır. Bk. BOA, Cevdet Evkaf (C.EV), 483/24427; Laiou, *agm.*, s. 151-174.

11 Laiou, *agm.*, s. 153.

Görüldüğü üzere Nikola Mavroyani'nin Fenerli oluşu ile ilgili hem dönemin belgelerinde hem de literatürde farklı bilgiler vardır. Ancak bu bilgiler, Mavroyani'nin Fenerli dünyasının parçası olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bununla birlikte Mavroyani'nin Fenerliler için en üst mevki olan voyvodalık yolunda sıra dışı bir kariyer izlediğini belirtmek gerekir. Zira Eflak ve Boğdan'a giden yol, beyzadeler ile eski voyvodalardan yapılan atamalar haricinde, genellikle kaptan-ı deryanın sekreteri gibi işlev gören donanma tercümanlığı ile Osmanlı yönetiminde belge tercüme eden resmî görevliler olmanın ötesinde kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde Osmanlı diplomasi münasebetlerinin yürütülmesi ve Osmanlı dış politikasının şekillenmesinde rol oynamış olan divan tercümanlığından geçmektedir¹². Oysaki Nikola Mavroyani, aşağıda da görüleceği gibi, on altı yıllık donanma tercümanlığının akabinde üç günlük bir divan tercümanlığının ardından voyvodalığa yükseltilmiştir. Dolayısıyla Mavroyani alışılmışın dışında bir voyvodadır ve Mavroyani'nin hayatının yeniden konu edilmesi bundan kaynaklıdır.

Pare Adası'ndan Eflak'a Sıra Dışı Bir Voyvoda

1735'te dünyaya geldiği vurgulanan¹³ Nikola Mavroyani'nin Pare Adalı olması dışında kökenleriyle ilgili Osmanlı kaynaklarında bilgi yoktur¹⁴. Belgelere baba adı Petraki (Petro) olarak geçmekte, annesinin kimliği ise bilinmemektedir. Erkek kardeşi Dimitraki ile eşi İrenaki'nin yanı sıra, yeğenleri İstefanaki (donanma tercümanı), Nikolaki ve Yanko'nun (Viyana maslahatgüzarı)¹⁵ da isimleri kayıtlarda gözükmektedir. Bunlara, İstefanaki'nin eşi Ralu¹⁶, oğlu Nikolaki, kayınvalidesi Eleniko¹⁷ ve oğulları Karaca İskerletzadeler, Yanko'nun kızı İrene, İzmir'de ikamet eden akrabası Dimitri, bacanağı Pandezioğlu Yanaki ve Nikola Mavroyani'yle

12 Donanma ve divan tercümanlıkları için bk. Sezai Balcı, *Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006, s. 27-30, 42-81.

13 Philliou, *age.*, s. 68.

14 Ahmed Vâsîf, *age.*, vr. 71b; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 719; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 80-81; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C 3, haz. Abdülkadir Özcan, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2018, s. 292.

15 Yanko ile ilgili bk. Musa Kılıç, "Osmanlı Devleti Hizmetinde Bir Rum Diplomatın Portresi: Viyana Maslahatgüzarı Yanko Mavroyani (Jean Mavroyeni)", *Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Haricîyesi*, ed. İrşad Sami Yuca-Hidayet Kara, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019, s. 169-188.

16 BOA, Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî Muhallefat Halifelîği (D.BŞM.MHF), 90/4. Dört küçük çocuğu olduğu vurgulanan İstefanaki'nin eşi olarak başka bir belgede Eleniko Sucu'nun ismi geçmektedir. Bk. BOA, Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d), 9720, s. 28.

17 Bk. BOA, MAD.d, 9720, s. 28.

yakınlığı belli olmayan Francesgaki Mavroyani ile Filorincaki Mavroyani de eklenmektedir¹⁸.

Literatürde Venedikli Morosinilere kökenlerinin dayandığı vurgulanan Mavroyani ailesinin büyük atası olarak ise Demetre ismi geçmektedir. Nikola Mavroyani'nin babası Petros (Pierre) ile amcası Stefanos'un (Stephane) yanı sıra, Nicolas, Irène, Graneta, Marie ve Emanuel de ailenin ikinci nesli olarak zikredilmektedir. Kyra Prépoulina ile evlenen Petros'un, Nikola Mavroyani dışında, Dimitraki (Demetre) adında bir oğlu ve Irène ile Marie isimli iki kızı olmuştur¹⁹.

Philliou'nun belirttiğine göre Nikola Mavroyani'nin babası Petros, 1765'te donanma tercümanı olan kardeşi Stefanos'la beraber, Osmanlı'nın bölgeyi Venedik'ten geri aldığı 1715'te Mora'dan kaçarak Pare Adası'na gelmiştir. Petros, Pare Adası'nda geniş topraklar satın almış ve servet edinmiştir. Bu servet, Petros'un kardeşi Stefanos'un İstanbul'a yerleşmesini ve nüfuz edinmesini sağlamıştır. Ancak Mavroyani'nin babası Petros Paros'ta kalmıştır²⁰.

Bu doğrultuda Nikola Mavroyani'nin hayatına baktığımızda, o, Maryola (Mari-ora) veled-i Kostaki ile evlidir²¹ ve Mavroyani'nin eşinin Sakızlı Skanaviler'den (Scanavi) geldiği belirtilmektedir²². Altısı kız, üçü erkek olmak üzere onların dokuz çocukları dünyaya gelmiştir. Ancak oğlu Petraki ile kızları Ralu, Frosni²³, Arite²⁴ ve Filori'nin adı kayıtlarda geçmekte, diğer çocukları hakkında belgelerde veri gözükmemektedir. Literatürde ise Mavroyani'nin çocuklarının isimleri şöyle verilmektedir: Pierre, Smaragda, Constantin, Joseph, Roxane, Euphrosyne, Sultane, Hélène ve Ralou²⁵.

18 BOA, MAD.d, 9720, s. 20-31, 48, 68-75; C.EV, 483/24427; HAT, 19379495, 200/10178, 995/41857, 1386/55023, 1392/55547; Cevdet Maliye (C.ML), 76/3463, 365/14957; Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO), 421/5; D.BŞM.MHF, 90/4, 92/1.

19 Blancard, *age.*; Rangabé, *age.*, s. 81-83; Sturdza, *age.*, s. 339-340; Philliou, *age.*, s. 68; Sözen, *age.*, s. 135. Mavroyani'nin kız kardeşlerinden biri ölmüş ve bütün mülklerini yedi yüz kuruşa satmıştır. Bk. BOA, MAD.d, 9720, s. 71.

20 Philliou, *age.*, s. 68.

21 BOA, C.EV, 483/24427.

22 Rangabé, *age.*, s. 81; Sturdza, *age.*, s. 340; Neumann, agm., s. 30.

23 **رؤف** Bk. BOA, HAT, 1149/45637.

24 **رؤف** Bk. BOA, MAD.d, 9720, s. 73.

25 Blancard, *age.*; Rangabé, *age.*, s. 81-83; Sturdza, *age.*, s. 339-340.

Ralu, 1821 isyanında eşi ve çocuklarıyla sürgün edilmiş, bu süreçte el konulan 175.000 kuruşluk malının iadesini istemiştir. Filori'nin adı ise annesi Maryola'nın mücevheratı sayılırken, bir avizenin üzerinde "küçük kızı Filori'nin" kelimelerinin yazılması dolayısıyla belgelerde görülmektedir. Arite de Nakşa ve Pare adalarında müsadere edilen emlak ve arazilerden kendisine verilmesini talep etmiştir. Petraki ile Frosni de babalarının ölümünün ardından Boğdan'da mutasarrıf oldukları çiftliklerinin durumlarını tahkik etmek için izin istemişlerdir²⁶.

Nikola Mavroyani, kendisi gibi donanma tercümanı olan amcası Stefanos sayesinde Fenerli dünyasına çok da yabancı değildir. Ancak onun hayatı, Pare Adası'ndan İstanbul'a gelmesiyle değişmiştir. Mavroyani, burada, Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın (ö. 1790) sarrafı Hacı Nikolaki'ye intisap etmiştir. Sonradan Dîvân-ı Hümayun tercümanı olacak olan oğlu İstavraki (Stavraki) ile beraber dil öğrenmesine destek veren Hacı Nikolaki aracılığıyla da Gazi Hasan Paşa'nın himayesine girmiştir. Bu himaye, Mavroyani'nin hayatında bir dönüm noktasıdır. Çünkü Eflak voyvodalığının kapıları Hasan Paşa aracılığıyla Mavroyani'ye açılmıştır.

Bu doğrultuda Mavroyani'nin ilk görevi, donanma tercümanının maiyetinde yazıcı olmaktır. Ancak Mavroyani yazıcılıkla yetinmemiştir. Mahareti ile kısa sürede hamisi Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın gözüne girerek voyvodalık yolundaki basamaklardan biri olan donanma tercümanlığına terfi etmiştir. Bunda, Mavroyani'nin Türkçe, Yunanca ve İtalyanca biliyor olmasının payı muhtemeldir. Nihayetinde Ege ve Akdeniz adalarındaki nüfus kompozisyonları ortadadır ve dolayısıyla bu dillere hâkim olmak, donanma tercümanı istihdamında önemli bir unsur olmalıdır²⁷.

Donanma tercümanlığını yaklaşık on altı yıl sürdüren Nikola Mavroyani, Mora'daki Manyotlar ile Kiklad adaları ahalisinin Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın idaresine geçmesine yardımcı olmuş ve Hasan Paşa adına afameler ile imtiyaznameler dağıtmıştır. Dolayısıyla Mavroyani'nin şöhret ve nüfuzu bu süreçte daha da artmıştır.²⁸ Hasan Paşa'nın Mavroyani'nin cizye vs. vergilerden muaf tutulmasıyla

26 BOA, D.BŞM.MHF, 90/1, 90/4, 95/107; Meclis-i Vala Evrakı (MVL), 174/18; C.EV, 483/24427; HAT, 209/11170, 210/11276, 1149/45637; C.ML, 76/3463; MAD, 9720, s. 73.

27 Ahmed Vâsıf, *age.*, vr. 71b; *Sadullah Emverî Târîhi*, s. 719; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 80-81; Iorga, *age.*, s. 46-48; Hammer, *age.*, s. 46-48; Philliou, *age.*, s. 68-69; Yüksel, *agm.*, s. 91. Yüksel, Ahmed Cevdet'e atf yaparak Hacı Nikolaki'nin oğlu divan tercümanı İstavraki'nin ricasıyla Mavroyani'nin derya tercümanı yazıcısı olduğunu vurgular. Ancak Ahmed Cevdet'te Nikolaki'nin ricasıyla olduğu yazılıdır.

28 BOA, Ali Emiri Mustafa III (AE.SMST.III), 49/3544; AE.SABH.I, 312/20961, 350/24506;

ilgili 17 Mart 1778'de yazdığı maruzatında söylediği “uzun zamandır Donanma-yı Hümâyun tercümanlığı hizmetinde olan Nikola Mavroyani sefer sırasında sadakat ve doğrulukla hareket ettiğinden²⁹” şeklindeki sözleri bunu desteklemektedir.

Mavroyani, gün geçtikçe güven ve itimadını kazandığı efendisine voyvodalık için baskı yapmıştır. Hasan Paşa da Mavroyani'nin voyvoda olmasını sağlamak amacıyla elinden gelen çabayı göstermiştir. Bu noktada Hasan Paşa kefalet takriri yazmayı taahhüt ederken, Sadrazam Koca Yusuf Paşa da (ö. 1800) voyvoda değişiminde Rusya ile olan ahitnameye aykırı bir iş olmamasını arzulayan I. Abdülhamid'i (1774-1789) şöyle ikna etmiştir:

“Donanma tercümanı Mavroyani'nin Eflak voyvodası nasbıyla ilgili mâni ve mahzurdan kastınız Rusyalının itiraz etmesiye Kaynarca ve Aynalı-kavak'ta voyvoda şu olsun, bu olmasın gibi bir ifade yoktur. Raif İsmail Paşa'nın riyasetinde memleketeynin muhafazasına dair Devlet-i Aliyye'nin verdiği emirde, suçları sabit olmadıkça voyvodalar azlolunmayalar tabiri yazılıdır. Elçi azlin sebebini sorduğunda uygun cevap verilebilir. Mavroyani'nin senelerdir sadakati ortadadır. Voyvodalıkta Fener Rumlarından daha sadık olacağı açıktır. Hâlen voyvoda olanlar ya da tayin olunacaklarla da eşittir. Bu zamanda kendi nefsinden başkasına kefil olmak zordur. Ancak Mavroyani'nin sadakat yolundan dönmeyeceğini bilirim. Fener Rumları ve özellikle de voyvodalık beklentisinde olan kafirler, Mavroyani'nin voyvoda olmasını çekemeyip bazı sözler dile getireceklerdir. Belki de karışıklık çıkması için kâğıt yazacaklardır. Voyvodaların değiştirilmesinde menfaatleri olan herkes bir şeyler söyleyecektir. Bunlardan endişe olunduğu takdirde voyvodaların zamanla azli de mümkün olmaz³⁰.”

Dolayısıyla I. Abdülhamid, “nezdinizde münâsib görüldükde mâni' ve mahzûru olmadıkda kapuda olanlar ile bi'l-müzâkere müstahsin oldukda Eflak voyvodalığına hil'ati ilbâs oluna” diyerek Mavroyani'nin Eflak voyvodalığını onaylamıştır³¹.

Cevdet Hariciye (C.HR), 172/8588; Cevdet Bahriye (C.BH), 187/8790, 245/11339; Cevdet Askeriye (C.AS), 620/26157; Philliou, *age.*, s. 69.

29 BOA, C.ML, 107/4739; AE.SMST.III, 349/28011.

30 BOA, AE.SABH.I, 1/19, 2/217, 7/617, 11/1018, 1/34, 5/513, 8/751, 370/25881; Topkapı Müzesi Sarayı Arşivi Evrakı (T SMA.e), 807/72, 807/83.

31 BOA, HAT, 1450/44; İE.HR, 17/1548; AE.SABH.I, 7/617, 370/25869; T SMA.e, 807/13, 455/20; Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (T SMA.d), 2431, 2432, 2175, 2052; C.ML, 57/2619, 59/2679; D.BŞM.MHF, 90/81; C.HR, 106/5292.

Nikola Mavroyani, hamileri Cezayirli Gazi Hasan Paşa ve Koca Yusuf Paşa aracılığıyla istediğini almış ve 7 Nisan 1786'da da Mihalaki Bey'in (Michael Drakos Soutzos) yerine Eflak'a voyvoda atanmıştır³². Zaten hem Hasan Paşa ile Yusuf Paşa hem de Mavroyani sonrasında bunu itiraf etmekten geri durmamıştır: "Sen ki Eflak voyvodası Mavroyani Nikola voyvodanın huzûr-ı hümayunda senin hakkında biz hüsn-i şehâdet ederek seni voyvoda nasbetdirdik. Bu çâkerleri a'tâf-ı hidivâneleri inzimâmıyla hâkdan ref olunub Eflak voyvodalığı ile çerâğ³³." Bu da siyasi, sosyal, ekonomik ortak çıkarlar ve karşılıklı bağımlılık ekseninde avantaj ve riskleri de bünyesinde barındıran 18. yüzyıl Osmanlı dünyasındaki patronaj ya da hami-mahmi ilişkilerinin kuvvetini göstermesi açısından anlamlıdır³⁴. Dolayısıyla burada bir parantez açmak lazımdır. Çünkü Mavroyani'nin voyvodalığa getirilmesi biraz çetrefillidir. Nihayetinde Hasan Paşa ve Yusuf Paşa'nın girişimleriyle, Mihalaki Bey'in voyvodalıktan zorla el çektilmesi sayesinde Mavroyani'nin voyvodalığa tayini gerçekleşmiştir. Bu noktada Mihalaki Bey'e kâğıtlar gönderilerek nefsinin selameti için voyvodalıktan çekilmesi tehdidinde bile bulunulmuştur. Mihalaki Bey de hastalığını gerekçe göstererek can korkusundan istifasını sunmuştur. Bu sebeple Fenerli beyzadeler, Mavroyani'nin voyvoda olmasını istememişler ve ona karşı muhalefet etmişlerdir. Fakat çok direnç gösterememişlerdir. Zira Mavroyani, sarayın iki önemli kişisi tarafından desteklenmektedir. Bunu Ahmed Cevdet şöyle dile getirir: "Fenârlular sîne-sûz-i gayret ü hâsed olmuşlar ise de Hasan Paşa'nın sarsar-ı şiddet ü gazabından havfla bir şey denilemediğinden³⁵."

Öte yandan, yukarıda vurgulandığı üzere, Nikola Mavroyani'nin voyvodalığa tayin edilmesi alışılmışın dışındadır. Zira voyvodalar genellikle divan tercümanlarından ya da beyzadeler ile eski voyvodalar arasından seçilmiştir. Oysaki Mavroyani bu kuralın dışında bir tercihtir. Çünkü o, her ne kadar naspedilmiş olsa da, divan tercümanlığını tecrübe etmemiştir. Tepki çekmemek adına iş kitabına uydurulmuş, kâğıt üzerinde divan tercümanı gösterilen Mavroyani, tercümanlığının da üzerinde kalması koşuluyla üç gün içinde voyvodalığa atanmıştır. Bu, belgelerde şöyle vurgulanmaktadır:

32 *Rûzmerre*, Y/1001, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, vr. 19b; Ahmed Vasıf, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978, s. 332.

33 BOA, Cevdet Eyalet-i Mümtaze (C.MTZ), 9/405; C.HR, 80/3972, 21/1039.

34 Ünlü, *age.*, s. 161-162.

35 Ahmed Vâsif, *age.*, vr. 71b; Ahmed Vasıf, *age.*, s. 332; Ahmed Cevdet, *age.*, C 3, s. 292; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 80-81.

“Eflak ve Boğdan voyvodaları ya beyzâdeler ve sâbık voyvodalardan veyâhûd Divân-ı Hümâyün tercümânlarından ola gelmekle Fener’de sâkin Rum müfsidlerinin havâdis-i ihtirâ’ına yol bulamamaları zımında Mavroyani kulları Divân-ı Hümâyün tercümânı nasb ve ba’dehu Eflak voyvodalığı tevcih olunması. Mavroyani divân tercümânı nasbolundukda sâbık voyvodalar ve husûsen Fener Rumları voyvodalığa mukaddemen olduğunu idrâkle ellerinden gelen mefâsidi icrâ edecekleri nümâyân olmağın mersûm kulları tercümân nasbolunduğunun üçüncü günü hemen voyvoda nasb ve hil’ati ilbâs olunmak mertebe-i vâcibeden idiğü ve divân tercümânlığı âhere verilmeyüb yine hâlen tercümâna ihâleyle mağdûriyetden sıyâneti muktezâ-yı ‘adâlet olduğı ve bu mâddeye serî’an nizâm verilmediğı taktîrde Rum kâfirleri serrişte alub dürlü dürlü havâdis ihtirâ’ edecekleri³⁶.”

Görüldüğü üzere Nikola Mavroyani hamilerinin girişimi sonucu Eflak voyvodalığını elde etmiştir. Dönemin konjonktürü de bunda etkilidir. Zira Kırım’ın işgalinden sonra Eflak ve Boğdan’daki Osmanlı-Rusya nüfuz mücadelesi sürmektedir. Dolayısıyla Eflak’ta Osmanlı Devleti’ne sadık bir voyvodanın bulunması gereklidir ve bu durumun farkına varan Cezayirli Gazi Hasan Paşa da gücünü kullanarak Koca Yusuf Paşa ile beraber Mavroyani’yi hızlıca voyvodalığa terfi ettirmiştir³⁷.

Mavroyani, voyvoda olduktan sonra kendisine muhalefet edenleri unutmamıştır. Bunların en önde geleni darphane sarrafı Bedros, namıdiğer Petraki’dir. Muhtemelen Bedros, Mavroyani’nin selefi Mihalaki Bey’le olan bağı nedeniyle ona muhalefet etmiştir. Bedros’un kendisi de voyvoda olmak niyetinde olabilir. Zira bir lejyon olarak adlandırılan muhaliflerin onun arkasında toplandığı dile getirilir. Belki de Bedros, devletin kendisine tahsis ettiği, Eflak ve Boğdan voyvodalarının ödediği yıllık geliri kaybetmemek arzusunda. Ancak nedeni ne olursa olsun, Bedros’un bu tavrı, sarayın iki güçlü kişisi tarafından desteklenen Mavroyani’nin oklarını üzerine çekmesine yol açmıştır. Dolayısıyla Mavroyani ile hasım olan Bedros, hatasının farkına geç varmıştır. Çünkü Mavroyani, Bedros’u ortadan kaldırmayı çoktan aklına koymuştur. Eflak voyvodasının kürkünü giydiği gün Saray Meydanı’nda Bedros’un başı vurulmuştur (19 Nisan 1786). Nikola Mavroyani’nin öfkesinden Bedros’un ailesi de nasiplenmiş, Fenerli beyler gibi Fener ve Boğaziçi’nde mülke sahip olmayan Mavroyani’ye, itibarına uygun olarak, Bedros’un Tarabya’daki yalısı ile Fener’deki hanesi verilmiştir³⁸.

36 BOA, HAT, 1450/44; İE.HR, 17/1548.

37 Yüksel, agm., s. 91; Bayram, “Eflak ve Boğdan Voyvodaları...”, s. 8-9.

38 Geniş bilgi için bk. Ünlü, *age.*, s. 80-84, 91-94; Ünlü, agm., s. 119-122.

Mavroyani'nin Bedros'u katlettirmesi, her ne kadar iki kişi arasındaki bir düşmanlık gibi gözükse de aslında Osmanlı siyasi hayatında sıklıkla görülen iktidarı ele geçirme mücadelelerinin sonucudur. Zira yaşanan bu süreç, Cezayirli Gazi Hasan Paşa ve Halil Hamid Paşa hizipleri arasındaki çatışmaların devamı niteliğindedir. Nihayetinde Bedros'un Halil Hamid Paşa ile bağları vardır. Mavroyani de Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın kapısından yetişerek onun desteğiyle voyvodalığa ulaşmıştır. Zaten Halil Hamid Paşa'nın katlini de I. Abdülhamid üzerinde büyük nüfuzu bulunan Cezayirli Gazi Hasan Paşa sağlamıştır³⁹.

Yolun Sonu: Mavroyani'nin Eflak Voyvodalığı ve Katli

19 Nisan 1786'da voyvodalık kürkünü giymesinin ardından Eflak'a doğru yola çıkan Nikola Mavroyani, 26 Mayıs 1786'da Bükreş'e ulaşmıştır⁴⁰. Sadakatle hizmet etmek, havadis tahririni yerine getirmek, memleketi zulümden korumak gibi kendisine tembih olunan şartlar çerçevesinde Eflak'taki işlerle ilgilenmeye başlamıştır. Eflak'a ulaştıktan sonra, reayayı himaye ettiğini, boyarlarla halkın memnun ve razı olduklarını merkeze aktarmıştır. Kalas'ta inşa ettirdiği kalyona zahire doldurarak teşekkür mahiyetinde İstanbul'a sevk etmiş, ayrıca merkeze bir firkateyn yaptıracağını müjdelemiştir. Yeni vazifesinde göz dolduran Mavroyani'yle ilgili I. Abdülhamid şunları dile getirmiştir: "Nikola voyvodanın devlete sadakati güzel. Hizmet ve kulluğunu yapmıştır. Devletin ekmeğini ve nimetini unutmasın. Sadakatini sürdürsün. Boyarlara ve halka nizam verip, reayayı zulümden korusun⁴¹."

Padişahın taltif ve uyarı mahiyetindeki bu sözleri yerindedir. Zira Rusya, Osmanlı'ya sadık olan Mavroyani'nin değiştirilmesinden yanadır. Bu, Mavroyani'ye şöyle aktarılmıştır: "Rusya, Eflak'ta fesatlıklarına uygun bir voyvodanın olmaması nedeniyle sizin azlinizi ve onlara sadık bir hainin voyvodalığa tayinini istemiştir". Ancak Rusya'nın bu girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Çünkü Sadrazam Yusuf Paşa, "Mavroyani kulunuzun sadakatini binlerce kez gördüm. Ben, Devlet-i Aliyye'nin ne derece sadık kuluyusam, Eflak voyvodası kulunuz da o derece sadık kuludur. Sadakatinden kıl ucu kadar şaşmaz⁴²" sözleriyle Mavroyani'yi kuvvetle savunmuştur. Dolayısıyla Mavroyani azledilmekten kurtulmuştur.

39 Ünlü, *age.*, s. 84; Ünlü, *agm.*, s. 121-122.

40 BOA, Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi Defterleri (D.BŞM.d), 5404. Mavroyani, Eflak'a gitmeden önce Fener'deki Eflak Sarayı'nın tamirini istemiş, ancak kilise haricinde sadece ahır ve odaların onarımına izin çıkmıştır. Bk. BOA, AE.SABH.I, 16/1444.

41 BOA, Amedi Kalemi (A. {AMD}), 27/82; HAT, 1450/44, 18/823, 19/885; İE.HR, 17/1548; AE.SABH.I, 7/617, 7/638; C.MTZ, 17/834, 6/295, 19/936; C.BH, 174/8203.

42 BOA, HAT, 1442/59227; C.HR, 124/6177.

Sadrazam Koca Yusuf Paşa sayesinde azledilmekten kurtulan Mavroyani, efendilerinin onu voyvoda tayin ettirmek için yazdıkları arzuhâlde vurguladıkları “Eflak ve Boğdan beyleri iki sene beylik eylediklerinde dünyanın malına sahip olmaktadır. Servet sahibi olduklarında da devlete bir faydaları dokunmamakta ve yahlalarında kötülüklerini icra etmektedir” şeklindeki sözleri kanıtlarcasına hem halka iyi davranmamış hem de küçük ve büyük boyarlıkları gereğinden fazla dağıtmıştır⁴³. Dolayısıyla sınırlarını zorlayan Mavroyani’yi ilk uyaran yine Yusuf Paşa’dır.

Bu doğrultuda Yusuf Paşa, selefleri gibi menfaat sağlamak için Eflak voyvodası atanmadığını, bilakis memleket nizamına dikkat etmesi ve halkı himaye ederek Eflak’taki durumu düzeltmesi amacıyla Eflak voyvodalığına terfi edildiğini Mavroyani’ye hatırlatmıştır. Ayrıca Mavroyani’nin bunun bilincinde olarak akıllı davranmasını, devletin kendisine gösterdiği iyiliğe teşekkürle karşılık vermesini tembihlemiştir⁴⁴.

Yusuf Paşa’nın Mavroyani’ye yaptığı bu ikaz, Eflak’taki durumun ne kadar hassas olduğunun bir göstergesidir. Zaten bunda da Rusya’nın kıskırtmaları sonucu bazı Eflak reayası ile Rus yanlısı boyarların Mavroyani hakkında merkeze göndermiş

43 BOA, AE.SABH.I, 370/25881; Ali Emiri Mahmud II (AE.SMHD.II), 121/10036; C.MTZ, 17/812; HAT, 210/11329, 188/8947, 214/11695; C.HR, 56/2773, 89/4443, 120/5993; C.ML, 546/22423; TSMA.d, 4658; Ahmed Vâsıf, *age.*, vr. 72a; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 717, 720; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 82.

44 “Memleket-i mezkûrenin etrâfi mensûf ve ahâlisi hoşnişin olub ednâ derece zulm ve ta’addiye mazhar oldukları hâlde derhâl müteferrik ve perîşân olacakları ma’lûm olmağla senin bu güne deftârın beher hâl re’âyâ-yı memleketin inzi’âc ve ıztırârlarına bâ’is olacağından kat’-ı nazar celb-i emvâl ve kat-i nüfûs şenâ’at fazîhasına dahi cür’et ve fevâhiş makûlesinin ‘an asl mu’tâd-ı kadîm olduğu üzere te’dib ve gûşmâlleri icrâsında olmayub ‘alenen fevâhiş makûlesini kazığa urmak ve bu makûle ‘andi olarak güyâ memleket ahâlisini ihâfe dâ’iyyesine düşerek tecrîm ve tağrîm-i ‘aceze-i ra’iyyete cesâret eylemen ne demektir Eflak memleketi kadîmden istilâ görüb re’âyâsı mütevahhiş ve boyarlarının dahi her birinin bir güne makâsıdları derkâr olmağla ganî ve fakîr cümlesinin isticlâb derûnlarına ve te’lif ve talûflerine ez-kadîm Devlet-i ‘Aliyye cânibinden ri’âyet oluna gelüb memleket-i mezkûre Asitâne-i Sa’âdet’in kileri mesâbesinde olub ahâlisinin cümlesi sâye-i Devlet-i ‘Aliyye’de asûde-i hâl ve müreffehül-bâl vesâ’ir memâliğin mahsûdu ve diyâr-ı sâ’ireye nisbet ile ma’mûr ve âbâdân iken böyle bir nâzik vilâyeti bu güne etvâr-ı zâlimâne ve ırzâ’-ı cesûrâneye cür’et ile cezâna sebep olacak mukaddemâta şürû’ etmen kâr-ı âkil midir? Huzûr-ı Hümâyûn’da senin hakkında biz hüsn-i şehâdet ederek seni voyvoda nasbetdirdik. Sen dahi bizi mahcûb etmeyüb eslâfından ziyâde levâzım-ı re’âyâ-perverîye dikkat eylemen iktizâ etmekle imdi sâlik olduğun evzâ’ ve etvârdan ferâgat ve zulm ve ta’addiden mücânebet ve vilâyetin ülfet eylemediği vaz’ ve girdârdan mübâ’adet ve himâyet ve sıyanet-i fukarâ-yı ra’iyyet emrinde izhâr-ı gayret ve bu şâyî’alarından iktizâ eylemiştir. Âni dahi hakikati üzere tahrîr ve iş’âra mübâderet ve bundan böyle ‘aklı başına devşirüb ‘âkilâne ve rûtbemendâne harekete bezl (9 ZA 1200/3 Eylül 1786).” Bk. BOA, C.MTZ, 9/405.

oldukları şikâyetler etkilidir. Dolayısıyla bölgedeki hassasiyetin farkında olan Yusuf Paşa durumu araştırılmıştır. Ayrıca ceza almaması için bendesini tatlı sert uyarılmıştır. Mavroyani ise nizamı aykırı her ne bildirilirse kulak asmamasını efendisine salık vererek olayı geçiştirmiştir: “Eflak halkı huzurlu, refah içinde, devletin kulu kölesi olarak işleriyle meşgul ve padişaha duacı. Halkı zulümden korumaya, sadakate sevk etmeye ve etrafa kaçanları eski meskenlerine geri döndürerek büyükten küçüğe varıncaya kadar bütün Eflak halkını doğruluğa çekmeye gayret ediyorum (25 S 1201/17 Aralık 1786)⁴⁵”.

Nikola Mavroyani bu fırtınayı hasarsız atlatsa da 16 Ağustos 1787’de Rusya’ya ilan edilen ve 9 Şubat 1788’de de Avusturya’nın dahliyle büyüyen Osmanlı Rusya-Avusturya Savaşı (1787-1792) işleri değiştirmiştir. Mavroyani, savaşın önemli kısmında kendisinden beklenildiği gibi devletine sadakatle hizmet etmiştir. Savaş öncesi Moskova’da, Varşova’da ve Viyana’da olan casusları aracılığıyla Avrupa’daki gelişmeleri düzenli bilgi akışıyla ilgili mercilere göndermiştir⁴⁶. Ayrıca tahıl, kereste, et, araba, yem gibi çeşitli ihtiyaç ürünlerini tedarik etmiş, bölgedeki askerler ile devlet adamlarının tayinatlarını vermiştir⁴⁷. Sadakatsiz olan bazı boyarları tedbir maksatlı sürgüne de göndermiştir⁴⁸. Maiyetine tayin olunan askerler ve etrafına topladığı Müslim-gayrimüslim kişilerden oluşturduğu kuvvetle memleket

45 BOA, C.MTZ, 6/295; C.HR, 80/3972; A. {AMD, 29/24; Yüksel, agm., s. 94-98.

46 BOA, A. {AMD, 28/78, 29/41; AE.SABH.I, 4/345, 10/918, 19/1644, 368/25737, 369/25755, 97/6650; C.HR, 109/5438, 80/3984, 83/4133, 124/6188; C.MTZ, 16/781, 18/887, 5/232; HAT, 1380/54438, 1384/54770, 145/6129, 1450/42, 1451/68, 18/829, 22/1077, 30/1425, 30/1426, 23/1138; TSMA.e, 520/41, 520/45, 520/46, 559/38, 559/40, 559/58, 559/62, 560/10, 560/14, 560/22, 560/60, 700/14, 732/16; 805/93, 805/43. Mavroyani’nin 1787-1792 Osmanlı Rus-Avusturya Savaşı’nda oynadığı rolle ilgili ayrıca bk. Philliou, *age.*, s. 71-74; Yüksel, agm., s. 94-102; Bayram, “Eflak ve Boğdan Voyvodahları...”, s. 1-31; Aynı yazar, “A Wallachian Lord...”, s. 297-308.

47 BOA, A. {AMD, 29/74; AE.SABH.I, 138/9271, 14/1244, 103/7032, 244/16273, 264/17763, 294/19743, 295/19835, 302/20265, 330/22768, 346/24198, 74/5185; Ali Emiri Selim III (AE.SSLM.III), 376/21447, 377/21525; D.BŞM.d, 5587; C.AS, 1028/45073, 349/14461, 1040/45670, 1050/46143, 1115/49412, 1151/51167, 1163/51782, 493/20618, 53/2489, 536/22457, 636/26789, 876/37563; C.BH, 174/8203, 201/9406, 253/11723, 60/2817, 82/3935; Cevdet Belediye (C.BLD), 104/5190; Cevdet Dahiliye (C.DH), 214/10678, 346/17296; C.HR, 121/6050, 21/1042, 28/1356, 32/1569, 44/2151, 54/2698, 78/3867; C.ML, 706/28830; C.MTZ, 10/453, 14/657, 14/686, 19/927, 7/335, 8/359, 13/614, 11/537; Cevdet Nafia (C.NF), 47/2316, 41/2026; HAT, 1380/54386, 1380/54392, 1666/19, 18/823; İE.HR 17/1549.

48 BOA, AE.SABH.I, 222/14704, 6/528; C.HR, 21/1050, 97/4812, 119/5938; TSMA.e, 520/46; HAT, 24/1197, 188/8947; Cevdet Adliye (C.ADL), 44/2648.

muhafazasında üstlendiği mühim rolün de altı çizilmelidir⁴⁹. Zaten hem I. Abdülhamid ile III. Selim (1789-1807) hem de Yusuf Paşa ile Hasan Paşa hatlarında sıklıkla bunu vurgulamışlardır:

“Sadâkatlü bir voyvodaymış. Allâh İslâmı müşerref eylesün deyu du'â eylesem hidâyet-i rabbânî. İslâm tarafına olan gayretini Allâh zâyî' eylesün. Sıdk ve istikâmetle eylediğin hıdmeti ecdâd-ı i'zâmım Sultân Süleyman Hân zamânında gerek Macar gerek ol taraf beylerinin biri eylememişdir. Uğur-ı Devlet-i 'Aliyye'mde cansiperâne ve gayyûrâne hareket ve Eflak tarafına hücum eden Nemçelünün kahr ve istisâllerine bezl-i makderet edüb bu esnâda Ordu-yı Hümâyun-ı nusret-makrûnuma vârid olan tahrîrâtın mefhûmu üzere kahr ü tedmîr-i a'dâ-yı mülk ve saltanatım husûsunda zuhûr eden hamiyet ve sadâkatin mû be mû ma'lûm. Muhâfaza-i hudûd ve sugûr-ı saltanat-ı seniyye ve idâre-i umûr-ı seferiyyeye bend-i nitâk-ı hamiiyyet ve ser-hüddât-ı hâkâniyyenin mevâcibleriyle kılâ'-ı ma'lûmeye müretteb zahîre ve hubûbât-ı sâ'irenin tekmîlinde bezl-i makderet eyledikleri tahrîr ve inhâ olunmuş. Berhûdâr olasız. Hak ta'âlâ yüzünüzü ak ve mutâbık rızâ-yı seniyye nice nice hıdemât-ı mebrûreye muvaffak ile meşhûr-âfâk eyleye âmin⁵⁰.”

Bu doğrultuda sefer sırasında bir kürkle de ödüllendirilen Mavroyani, 1788 baharında Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu bölgeye intikal edene kadar, Braşov, Krayova (Craiova), Targuzyo (Târgu Jiu), Târgovişte, Valen, Vilço (Vâlcea), Dokalı, Piloşet (Ploieşti), Çerniç (Cernica), Kornaocest vs. yerlere sevk ettiği askerlerle düşman kuvvetlerine karşı başarılı muharebeler yapmıştır. Mavroyani'nin gönderdiği birliklerin bazıları sınırdan on saat içeriye ilerleyerek Avusturyalıların top, bayrak gibi çeşitli savaş araç gereçlerine el koymuşlar, ayrıca çok sayıda dil, kelle, kulak⁵¹ alarak onların Macar dağları boğazlarından Eflak'a

49 BOA, AE.SABH.I, 82/5653; C.AS, 846/36165, 944/40962; C.HR, 96/4792; HAT, 1378/54237, 1378/54241, 1378/54263, 1378/54264, 1379/54281, 1379/54283, 1379/54285, 1379/54289, 1379/54314, 1380/54401, 1380/5440, 1380/54435, 1380/54444, 1383/54689, 1450/54; TSMA.e, 1011/59; C.MTZ, 8/395.

50 BOA, HAT, 30/141, 22/1064, 1416/57864, 1391/55464, 1413/57604, 195/9661, 1431/58580; C.MTZ, 6/291, 20/1000, 14/693, 11/543; C.HR, 103/5108.

51 Osmanlı döneminde yapılan muharebeler, meydan savaşları, fetihler, kuşatma ve akınlarda mükâfat elde etmek amacıyla öldürülen düşman kuvvetlerinden dil, kelle, kulak gibi çeşitli uzuvları alınarak ordugâh veya İstanbul'a yollanırdı. Ayrıca dil, istihbarat elde etmek gayesiyle yakalanan kişiler için de kullanılırdı. Bk. Uysal Dıvrak, “Osmanlı Devleti'nde Suç ve Ceza: Hatt-ı Hümâyunlara Göre İstanbul'a Gönderilen Uzuvlar (18. ve 19. Yüzyıl)”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1-5 Eylül 2018/Ankara, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C III, haz. Semiha Nurdan- Muhammed

girmelerini önlemişlerdir. Buna karşılık Boğdan'da işler aynı şekilde yürümemiştir. Çünkü Avusturya Yaş'a hücum etmiş ve zaten kendisine meyilli olan Boğdan voyvodası Aleksandır'ı ele geçirmiştir. Bu süreçte de Mavroyani devreye girmiş ve ondan istenildiği üzere Şahbaz Giray Han ve Ali Paşa'yla Yaş'ı düşmandan kurtarmıştır. Yeni voyvodanın görev yerine gitmesine dek Boğdan'ın sorumluluğu Mavroyani'ye bırakılmıştır⁵².

Bu süreçte masrafları artan Mavroyani'ye ordu hazinesinden finans desteği sağlanmış ve maiyetindeki kuvvetlerin azlığı dolayısıyla Bicanzade Ali Paşa komutasında kırk iki bayraktan oluşan beş bin yeniçeri emrine yollanmıştır (9 Haziran 1788). Mavroyani'nin Fokşan (Foçşani) muhafazasına gönderdiği baş ağası Ali Ağa da askerleriyle birlikte Boğdan Hokanalarıyla⁵³ başarılı mücadeleler yapmış, yüzden fazla dil, kelle ve kulağın yanı sıra, on arabalık harp malzemesini ele geçirmiştir. Bu gelişmeleri defaatle Ordu-yı Hümayun'a bildiren Mavroyani, mükerreren havadis aktarmaması konusunda Yusuf Paşa tarafından uyarılmıştır⁵⁴.

Bu doğrultuda savaşta yararlılık göstermeye devam eden Mavroyani, Ali Paşa, İbrahim Ağa, Ahmed Ağa, Ömer Ağa vs. delil, tüfekçi ve bayrak ağaları ile on binden fazla ulufeli askerini Avusturya'nın Braşov yolundaki Dam tabir olunur toprak kalesi üzerine sevk etmiştir. Kısa bir süre sonra kale alınmış, içindeki top, cephane ve mühimmat ele geçirilmiştir. Ayrıca askerler sınırdan içeriye ilerleyerek iki köyü yakmış ve bölgede çapul yapmışlardır. Akabinde de Braşov'a doğru yürümüşlerdir. Onlara takviye için Mavroyani de 13 Ağustos 1788'de Bükreş'ten hareket etmiştir. Fakat bu dönemde Vidin Seraskeri Hasan Paşa Muhadiye'nin (Mehadia) fethine giriştiğinden, Mavroyani'nin ona desteğe gitmesi istenmiştir (23 Ağustos 1788)⁵⁵.

Özler, TTK Yay., Ankara 2022, s. 1467-1484.

52 BOA, TSMA.e, 436/51, 1001/47, 732/7, 520/38, 520/39; TSMA.d, 4662; C.MTZ, 8/375, 11/535, 11/543, 15/742, 20/975; C.AS, 955/41505, 846/36165; HAT, 1385/54935, 1384/54762, 17/753, 1431/58580; C.HR, 83/4143, 58/2853, 13/638, 69/3442, 128/6366, 159/7914; İE.HR, 17/1549; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 411-415, 422-424, 431; Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C 4, haz. Abdülkadir Özcan, TTK Yay., Ankara 2020, s 42-43, 52, 61-66; *Taylesanizâde*, s. 270, 295; *Rûzmerre*, vr. 25b-26a.

53 “Hukna, hukne, hokane, hokna, hukana” şeklinde de okunabilecek ilgili kelime belgede şu şekilde yazıldı: Bk. BOA, C.MTZ, 11/537.

54 BOA, C.MTZ, 2/96, 11/537, 9/443; C.HR, 21/1039, 63/3133, 59/2908, 59/2912; C.AS, 223/9500, 1184/52818; C.DH, 214/10688.

55 BOA; TSMA.e, 527/11; C.AS, 1128/50076, 1145/50885; C.MTZ, 6/291; HAT, 1383/54734; C.HR, 67/3349.

Mavroyani'nin desteğiyle Muhadiye 30 Ağustos 1788'de fethedilmiş, 18 Eylül 1788'de de Şebeş'te (Sebeş) başarı elde edilmiştir. Bu süreçte Mavroyani, Muhadiye'den dönen bazı askerlerin halka zulüm yapması nedeniyle tarafına serasker tayin edilmesini istemiş, maiyetindeki askerın zahire ve tayınatlarını karşılamakta zorlandığını dile getirerek kurşunu kalmadığını beyan etmiştir. Bu doğrultuda 200 kese akçeyle 105 kantar kurşun gönderilen Mavroyani'ye, kışla askeri gelene kadar memleket muhafazasına dikkat etmesi tembihlenmiştir: “Masrafına karşılık 50 bin kuruş gönderilecektir. Akçe nedeniyle asker toplamak hususunda zaaf göstermeyisin. Her türlü giderine yardım olunacaktır. Boğdan dahi senin hükmünde gibidir. İsmail seraskeri vs. kullarımla ittifak halinde Boğdan'ın düşmandan temizlenmesine destek olasin. Hotin Kalesi'ne de imdada gidesin.”⁵⁶

I. Abdülhamid'in Mavroyani'den beklentileri büyüktür. Mavroyani de devletine sadık bir bende olarak bu beklentileri karşılama gayretini sürdürmüştür. Bu doğrultuda Avusturya ve Rusya ordularının durumlarıyla ilgili Fokşan'daki adamı Hacı Soyran'ın⁵⁷ esir aldığı bir papazla gönüllü askerinden topladığı istihbaratı orduya iletmiştir: “Roma kazasında üç general ile üç dört bin kadar asker ve Boğdan Hokanası'nda da iki yüz civarı Avusturya askeri mevcuttur. Yaş'ta asker yoktur. Roma Kazası'ndaki askerler memleketlerine çekilecekken, Hotin'deki generalleri engel olmuştur. Prut Nehri'nin öte yakasındaki Rusya feldmareşali General Kamanski Moylova'ya çekilmek niyetindedir. 1000-1200 neferlik bir kuvvetle Yaş ile Prut Nehri arasında ikamet eden General Saltakof'un ise nereye gideceği bilinmemektedir”⁵⁸.

Bu istihbaratı Kasım başlarında iletten Mavroyani, 17 Kasım 1788'de kendisine yardımda bulunulması, Eflak'ın mevcut durumu ve kış şartlarında Ordu-yı Hümâyun'un bölgeden çekilip çekilmemesiyle ilgili düşüncelerini içeren bir takrir kaleme almıştır:

“Devletin sadık kölesiyim. Memleketin korunması için elimden gelen gayreti göstermekteyim. Kusurum yoktur. Seferden beri öncelikle devlete muhalif boyarları tasfiye ettim ve ardından ulufe ve erzaklarını verdiğim askerleri

56 BOA, TSMA.e, 437/29, 436/58, 437/26, 437/6, 437/5, 437/3, 437/1, 437/2, 437/30, 1128/49; HAT, 181/8208, 181/8298, 189/9044, 1383/54734, 1416/57864, 195/9701, 1380/54381, 193/9543; C.AS, 536/22457, 986/43053, 892/38362, 1088/47977; C.HR, 123/6102; C.MTZ, 15/736; *Sadullah Enveri Târîhi*, s. 449-450, 455-459; Ahmed Cevdet, *age.*, C 4, s. 69-95; *Tâylesanizâde*, s. 298-301; *Rûzmerre*, vr. 27a-27b; Bayram, “Eflak ve Boğdan Voyvodahıkları...”, s. 10.

57 Bk. BOA, TSMA.e, 732/16.

58 BOA, TSMA.e, 732/16.

etraftan celbettim. Avusturya ve Rusya gibi iki düşmanın saldırılarına karşı Eflak'ı başarıyla savundum. Gece gündüz uyku ve rahatı terk ettim. Bundan böyle canım tende oldukça devletin uğurunda neyim var neyim yoksa sarf eder, Eflak'ı korumayı sürdürürüm. Eflak'ın muhafazası için bölgede asker çok. Bu nedenle bir akçe tahsil etme imkânı yok. Zaten seleflerim zamanında Bükreş'in çoğu reayası boyarların hizmetlerinde cizye vs. vergilerden muaf tutulmuş. Bu da Eflak'ın diğer yerlerle mukayese edilemez gelirlerini azaltmış. Asker idaresi hususunda çok masrafım vardır. Bütün mevcudumu ve Eflak'ın hasılatını harcayarak herhangi bir taraftan Eflak'a düşmanın girmesine müsaade etmedim. Kaldı ki Eflak, her tarafı açık bir memleket ve on bir boğazdır. Bu boğazların muhafazaları önemlidir. Her birine yeteri kadar asker koymak gerekir. Buna şimdiye kadar dikkat ettim. Ancak kışın gelmesiyle mevcut askerin çoğu dağıldı. Hotin ve Muhadiye vakalarının yanı sıra, bazı askere fitne ve fesatlık geldi. Süvari ve piyade olarak 40 bin askere ulufe ve tayinat veriyorum. Lakin zamane askerinin hâli ortada. Ulufe ve erzak verdiğim askeri 20 binden ziyade düşünmek lazım. Kış mevsiminde düşman askeri Eflak'a saldırırsa, geçidin bir olmaması sebebiyle Eflak'ın müdafaası mümkün olamaz. Geçitleri kapatmak için 40 ila 50 bin askere ihtiyaç var. Bu kadar askerin erzaklarını ben Eflak'tan idare ederim. Ama gelen asker yalnız tayinata kanaat etmez. Akçe, hilat ve ikrama bakar. Bu ikram olmayınca memur oldukları mahallerde durmaz ve perişan olurlar. Benim ve Eflak halkının gücü bunu karşılamaya yetmez. Hiç olmazsa memur oldukları mahallerde dayanacak 30 bin askeri imdat olarak tarafıma gönderin. Bu mümkün değilse siz ulufe ve tayinatlarına yardım edin, ben tahrir edeyim. Devletten herhangi bir yardım buyurulmazsa bedenimden bu kadar askeri idare edemem. Düşmanın kış içinde saldırıya geçmesi an meselesidir. Boğdan, Hotin ve Vidin taraflarının hâli bilinmektedir. Ordu buralardan giderse, han hazretleri ile İsmail seraskerinin idarelerinde bu kış Eflak'ın muhafazası mümkün olmaz. Avusturya ve Rusya birlikte Eflak'a hücum ederse muhakkak alırlar. Çünkü tedarikim olmadığından müdafaasına muktedir değilim. Ayrıca iki devlet de gönüllü asker toplayarak ordularını takviye etmiş. Bu açıdan olası bir saldırıda Tuna'nın bu yakasında hayır kalmayacağı aşîkâr. Eflak'ta düşman zafer bulunduğu takdirde Bender, İsmail, İbrail vs. bu civarda olan kalelerin tamamına hâlel gelir ve şiraze toptan bozulur⁵⁹.”

59 BOA, TSMA.e, 974/51; AE.SABH.I, 370/25890.

Mavroyani'nin sadakatinin göstergesi olarak kaleme aldığı, kendisini ön plana çıkaran bu takrirî karşılık bulmuş ve merkezden gelen emrin aksine, ordunun Edirne yerine Rusçuk'ta kışlaması kararlaştırılmıştır⁶⁰. Ordu kış tertibinde iken bazı düşman birlikleri Rimnik (Râmnicu Sărat) ve Sibin (Sibiu) civarlarındaki Osmanlı askerlerine saldırmış, ancak Mavroyani'nin görevlendirdiği kuvvetlerle yaptıkları mücadelelerde mukavemet gösteremeyerek çoğu kaçmıştır. Bu süreçte memleket muhafazasını sürdürmesi için Mavroyani'ye para ve mühimmat desteğinde bulunmaya devam edilmiştir. Baharın gelmesi ile de cephedeki hazırlıklar hızlanmıştır. Bu minvalde Mavroyani, Fokşan ve boğazlara zabıt, sergerde vs. asker tayin etmiştir. Onun vereceği emir çerçevesinde hareket etmeleri için birliklere hüküm gönderilmiştir (27 Şubat-8 Mart 1789)⁶¹.

Bu doğrultuda Mavroyani'nin emrindeki binbaşılardan Zıştovili Hüseyin Ağa bir manastırda toplanmış 500'den fazla Avusturya askerini perişan ederken, İbrailli Yakub Ağa ile Çelik Mehmed Ağa da Kalas'ta bulunan Osman Paşa üzerine hücumu geçen Yaş'taki Rus askerlerini Buga köyünde durdurmuşlardır. Zaten kısa bir süre sonra da Ada Manastırı'nın fethi haberi Mavroyani tarafından merkeze ulaştırılmıştır (16 Mart 1789). Yapılan muharebe sonucunda bir polkovnik (albay) ile yüzbaşı ve bayraktardan oluşan 12 dil, 17 kesik başla beraber, bir de telli bayrak Ordu-yı Hümâyün'a yollanmıştır. Avusturya ve Rusya'nın müştereken Eflak'a saldırmayı planladıkları haberini de ileten Mavroyani, kendisinden yine övgüyle bahsederek yeniden akçe gönderilmesini istemiştir:

“İki taraftan düşmanla uğraşmaktayım. Topladığım askeri beslemek için para alacak yerim kalmadı. Gece gündüz uykuyu ve rahatı terk ettim. Memleket muhafazasına dikkat ettim. Ancak bundan böyle gücüm yetmiyor. Eflak'ın altını üstüne çevirdim. Bir daha çevirsem bile halktan bir akçe almam artık mümkün değil. Eflak, Fokşan'dan Çernis'e on iki boğaz ve geçitten oluşmaktadır. Buradaki kırk bin asker ile Boğdan'a tayin olunanların ulufesi için her ay iki yüz kese akçeye ihtiyaç vardır. Eflak'ta zahire kalmadığından karşı yakadan dört kat daha pahalıya satın

60 BOA, TSMA.e, 382/5, 382/6; HAT, 1451/1, 1451/7; C.AS, 1211/54280, 1224/54952, 1197/53536, 1166/51900, 1074/47324; C.DH, 14/698; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 511-517; Ahmed Cevdet, *age.*, C 4, s. 121-131.

61 BOA, C.HR, 26/1261, 110/5493; C.MTZ, 1/7, 2/59, 3/115, 13/611, 17/804, 17/825; TSMA.e, 158/8; C.AS, 1164/51794, 1191/53201; C.ML, 755/30757; HAT, 1380/54402, 1380/54401, 1380/54435, 1379/54281, 1379/54285, 1379/54289, 1378/54263, 1378/54264, 1378/54241, 1378/54237, 1450/54, 1379/54283, 1380/54444, 1380/54385, 1380/54392, 1380/54390; C.DH, 233/11607.

almaktadır. Sadece Boğdan'daki askerin ulufe ve tayinatları için aylık 400 kese akçe gerekmektedir. Muhadiye ve Şebes'teki askere bir gün erzak ve ulufe verilmediği takdirde buldukları mahalden firar etmeleri aşıkârdır. Eflak'a gelen asker üryan ve fakir olarak gelmiştir. Lakin iki seneden beridir aldıkları ulufe, tayinat, hilat, bahşiş ve atiyyelerle birlikte çok mal edinmişlerdir. Zaten bu şekilde olmasa onların zapt edilmeleri pek olası değildir. Boğdan'ın Kalas'a civar kazaları ve köylerine sevk edilen asker için de para lazımdır. Çünkü Boğdan reayası düşmana tabidir. Oralarn savunulmasına İsmail seraskeri Hasan Paşa tarafından henüz bir nefer gelmemiştir. Buna karşılık sadrazam tüfekçibaşısı Ahmed Ağa ile 1500 güzide askerini Kalas canibine göndermiştir. Ayrıca Eflak'a da kısım kısım asker yollamaktadır⁶².”

Mavroyani'nin bu taleplerine olumlu karşılık verilmiştir. Zira cephedeki durumun ne kadar sıkıntılı ve güç olduğu ortadadır. Dolayısıyla Eflak'ın muhafazası için voyvodanın takviye edilmesine gayret olunması ve Ordu-yı Hümâyun'a gelen kışla askerinden peyderpey Eflak yakasına yollanması vurgulanmıştır. Ayrıca masrafına karşılık olarak 25 bin kuruş gönderilmiş, ancak böyle vakitte 25 bin kuruşun voyvodaya yetmeyeceği belirtilmiştir. Çok akçe gönderilmediği surette Mavroyani'nin idarede zorlanacağı ve askerin perişan olacağı dile getirilmiştir. Akçenin çabucak tedariki mümkün olsa bunun geciktirilmeyeceğinin de altı çizilmiştir⁶³.

Seferin ilk senesinde Mavroyani Eflak muhafazasında elinden gelen gayreti göstermiş olsa da cephelerdeki durum çok parlak değildir. Özi Kalesi'nin Ruslar tarafından işgal edilmesiyle de işler değişmiştir (17 Aralık 1788). Çünkü buna üzülen I. Abdülhamid 7 Nisan 1789'da vefat etmiş ve yerine III. Selim tahta geçmiştir. Bu süreçte önce Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın Kaptan-ı Deryâlıktan alınması, Kalas yenilgisinin ardından da 7 Haziran 1789'da Koca Yusuf Paşa'nın sadareten azledilmesi, Mavroyani'yi olumsuz yönde etkilemiştir⁶⁴.

Bu noktada Mavroyani, düşmanın Bükreş'e hücum etmesinin an meselesi olduğu bir anda, kazalardan herhangi bir yardım kuvvetinin gelmediğini gerekçe göstererek asker tedariki için Yergöğü'ne geçmiştir. Mavroyani'nin ardından diğer

62 BOA, C.MTZ, 20/984; C.ML, 774/31584; HAT, 133/5494, 15/663, 15/664, 14/545, 204/10659, 1382/54643, 1380/54438, 1411/57359, 1379/54314, 183/8451, 180/8179, 182/8350, 191/9219, 1380/54429; C.HR, 42/2078.

63 BOA, HAT, 133/5494, 191/9219.

64 *Sadullah Enveri Târîhi*, s. 521-524, 527-528, 535, 544, 547, 560, 717; Ahmed Cevdet, *age.*, C 4, s. 133-264, 302-312, 336-340.

askerler de Bükreş'te durmayarak Yergöğü'ne gelmişler ve geçit bölgesine yakın yerlerde metrisler kazarak oralarda ikamet etmişlerdir. Memleket muhafazasını tehlikeye sokan bu durumu engelleyebilmek adına Mavroyani'nin maiyetine 3000 piyade yeniçeri askeri tayin edilmiş ve peyderpey Ordu-yı Hümâyun'a ulaşan neferlerden yüzler, iki yüzler asker gönderilmiştir⁶⁵. Ayrıca Eflak'ı düşmandan korumaya her zamankinden daha dikkat etmesi Mavroyani'ye tembihlenmiştir. Kemankeş Mustafa Paşa'ya destek vermesi için maiyetindeki askerlerle Fokşan'a gitmesi de emredilmiştir. Her ne kadar Mavroyani bu emri yerine getirirse de Fokşan'daki sonuç pek iyi değildir. Zira Rusya ve Avusturya'nın ortak hareket etmesi ile yaklaşık 25 bin kişilik Osmanlı ordusu yenilmiştir (1 Ağustos 1789)⁶⁶.

Herkesin birbirini suçladığı bu yenilginin ardından Osmanlı kuvvetleri İbrail ve Bükreş'e çekilmiştir. Olayın sorumlusu olarak ise Kemankeş Mustafa Paşa, Nikola Mavroyani ve Kürd Osman Paşa'yı işaret etmiştir. Mavroyani de Kemankeş Mustafa Paşa ile Osman Paşa'yı itham etmiştir. Bu durum karşısında III. Selim sadrazama sitemlerini iletmiştir:

“Bu ne keyfiyet ve ne hâldir. Düşman gün be gün ferce bilüb memleketimiz içine duhûlde. Sizin harekât ve sekenâtınız tekâsülde. Tahrîrâtınız sefer demek akçe demekden 'ibâret olub giden akçe ile de bir iş görüldüğü yok. Hayfsa hayf. Devlet-i 'Aliyye ricâlinde gayret ve hamiyet kalmamış. Şimdi Eflak dahi yed-i düşmana girmiş. Bir mechûl âdemi ol semte ser'asker ediniz. Şimdi ondan oldu bundan oldu cevâbı verilir. Bu cevâblar ne dünyâda ve ne yarın huzûr-ı Rabbü'l-'âleminde 'özü ve bahâne olamaz. Hatt-ı Hümâyun'um vusûlünde taraf taraf hücum edüb düşman-ı dinin târ ü mâr olmasına sa'y-ı belîğ edesin.”

Bunun akabinde Eflak'ın muhafazasına dikkat etmesi için Mavroyani'ye destek kuvvetleri gönderilmesine, Ordu-yı Hümâyun'un da İbrail'e gelerek Boza (Buzău) Suyu üzerinden Fokşan'a geçmesine karar verilmiştir. Ayrıca Vidin Seraskeri Yusuf Paşa'ya bir hüküm yazılarak Mavroyani'ye yardımda bulunması tembihlenmiştir⁶⁷.

65 BOA, HAT, 188/8981, 178/7879; TSMA.e, 437/11; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 559.

66 BOA, C.MTZ, 1/29, 14/693, 20/1000, 8/395; C.AS, 931/40299, 916/39587, 636/26789, 28/1255, 725/30417; TSMA.e, 437/37, 437/10, 437/17, 437/47; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 582, 589-591; Ahmed Cevdet, *age.*, C 4, s. 341-344.

67 BOA, HAT, 266/15492; TSMA.e, 356/5, 356/9, 786/16, 437/17, 437/18, 437/19, 437/11, 437/20, 437/45, 437/14, 437/37, 437/44, 437/21; C.HR, 52/2573, 78/3865; C.AS, 316/13094, 636/26789, 282/11710, 282/11722, 502/20980, 116/5207, 806/34220, 127/5650; C.BH, 82/3908; A. {AMD, 29/35; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 593-599.

Bu süreçte Mavroyani, Eflak'taki askerinin savaşmayarak kaçtıkları bilgisini iletmiş ve yeniden asker ile para talep etmiştir (31 Ağustos 1789)⁶⁸. Onun bu talepleri, Ordu-yı Hümâyun'un Boza Suyu'nu karşıya geçtiği günlerde de devam etmiştir (17 Eylül 1789). Hasta olduğunu beyan eden Mavroyani hem malen hem de bedenlen asker idaresine kudreti kalmadığını belirtmiştir. Ayrıca İbrail muhafızının ya da güçlü bir vezirin Eflak'a görevlendirilmesini ve çok sayıda askerinin de bölgeye sevk edilmesini istemiştir. Sadrazam Kethüdâ Meyyit Hasan Paşa da 25 bin kuruş gönderileceğini, Hezargrad ve civarlardan asker irsal edileceğini Mavroyani'ye bildirmiştir. Ancak Mavroyani'den tekrar benzer bir yazı gelmesi üzerine durum payitahta arz edilmiştir:

“İdareye kudreti kalmamış. Bir vezir ile yeni asker gönderilmesini ister. Yolda olan akçeden bir miktar meblağ irsali kararlaştırıldı. Lakin zannıma göre akçe dahi gönderilse mukayyet olmayacak. Bu civarda Eflak'ı idareye muktedir bir vezir yok. Buna Rikab-ı Hümâyun'dan kapı kethüdası ile mi yoksa yeğeni Donanma-yı Hümâyun tercümanı vasıtasıyla mı istimalet verilir ya da yolda olan Abdi Paşa getirdiği asker ile Eflak'a mı memur kılınır veya başka bir çareye mi bakılır size bağlıdır. Eğer Abdi Paşa berilere geçmiş ise tayin olunsun diyelim. Ancak tez elden voyvodanın istikrarını sağlayacak bir tedbir düşünülmelidir. Selefim Yusuf Paşa kulları Eflak'a memur kılınsa bana göre voyvodanın talebine uygun olur. Ama Adakale'den gelen mahzarlar doğrultusunda paşanın Avusturya'nın karşısından başka bir mahalle yollanması pek doğru değildir. Zira Ada muhafızı Tahir Paşa, Yusuf Paşa'nın o bölgeden başka bir yere naklinin büyük hata olacağını bildirmişti⁶⁹”.

Bu sıralarda Ordu-yı Hümâyun İbrail'e gelmiş, 17 Eylül 1789'da Boza Suyu üzerinden karşı kıyıya geçilmiştir. 23 Eylül 1789'da yapılan mücadelede Osmanlı ordusu ağır bir yenilgi almıştır⁷⁰. Baht Giray Han, bu ağır yenilginin sorumlusu olarak gördüğü Mavroyani'yi şikâyet etmiştir. Çünkü ona göre askerinin bozulmasına Eflak voyvodası neden olmuştur. Dolayısıyla Baht Giray Han için Mavroyani'nin ortadan kaldırılması önemli bir meseledir. Ancak Kuban hanının sözleri III. Selim tarafından dikkate alınmamış⁷¹, sadece Eflak'ın takviye edilmesi uyarısı sadrazama

68 BOA, HAT, 146/6177; C.AS 23/9906.

69 BOA, TSMA.e, 437/21, 437/10.

70 BOA, TSMA.e, 659/42, 786/16; C.AS, 806/34220; *Sadullah Enveri Târîhi*, s. 612-621, 623-632; *Rûzmerre*, vr. 34b; Ahmed Cevdet, *age.*, C 4, s. 344-360, 365-366.

71 BOA, HAT, 1387/55123, 1387/55142.

yapılmıştır. Fakat Eflak'ın savunulması artık kolay değildir. Bu bağlamda Mavroyani, karşı yakaya veya Ordu-yı Hümâyun'un bulunduğu bölgeye geçmeyi arzu etmiştir:

“Eflak muhafazası için Balkan'ın beri tarafındaki kazalardan asker tertip edilmek üzere mübaşirler gönderilmiştir. Bu kullarının gayretine medar olmak amacıyla gerekli meblağ ihsan olunmuştur. Memleket muhafazasına ve düşmanın defedilmesine evvelden birkaç kat daha gayret olunması emrolunmuştur. Sefer-i Hümâyun'dan beri devlet yolunda canımı ve başımı feda ettim. Bir faydası olmadı. Zamane askeri mal elde etme sevdasındadır. Orduları yağma fikrinden başka endişeleri yoktur. Vidin seraskeri Yusuf Paşa ordunun durumunu bilir. Asker hemen mal yağmasına girişmiş ve savaşmadan bozgunluk göstermiştir. Seri bir şekilde Tuna nehrini karşı tarafa geçmişlerdir. Eflak muhafazasına asker tertip olunan kazaların ahalişi defalarca Eflak'a gelmiştir. Ulufe ve tayinatları verilip, gerekli ikram olunmuştur. Ancak hizmetten sapmışlar ve vilayetlerine firar etmişlerdir. Bundan böyle bu tarafa gelmeleri imkânsızdır. Çünkü sağ ve soldan iki ordu bozulup karşı tarafa geçmiş, bu da endişe vermiştir. Askerlerin bu tarafa geçmeye cüret edemeyecekleri açıktır. Eflak İslam askerinden yoksundur. İki bin miktarı asker tertip olunup, irsal olundu. Fakat onlar da bozuldu. Din gayretinden kendilerinde eser yok. Reayaya zulmederek memleketlerine kaçmaya devam ediyorlar. Durdurulmaları mümkün değil. Boğazlar boş. Bir iki aydır Boğazların korunmasına dikkat ediyorum. Lakin ordunun yenilgisi duyuldu. Bükreş civarında ikamet ettirilen bin, iki bin asker dahi düşmana karşılık vermek şöyle dursun, Vidin seraskeri Yusuf Paşa'nın ordusunu takiben Ordu-yı Hümâyun'u yağma edenlere ne lazım geldi bizler dahi Bükreş Kasabası'nı yağmalarız diye alenen söylediler. Kendilerinden emniyet mümkün değildir. Onlar bile peyderpey firara yüz tutmuşlardır. Tutulmaları mümkün değildir. Her biri mal sevdasına düşmüştür. Bu surette Eflak muhafazasına gayret için birkaç bin kese akçeye ihtiyaç vardır. Onun da devlet hazinesine hasardan başka bir faydası olmaz. Zira zamane askeri-nin hali ve şanı malum. Zabıtlarına itaat etmezler. Bir marifeti olmayan askerden iş beklentisiyle devlet malını zarara uğratmaktan çok korkarım. Ordu-yı Hümâyun tarafına tayin olunan bin, iki bin asker ile Eflak'ın muhafaza olunamayacağı bilinir. Bu günlerde düşman her taraftan Eflak'a hücum ediyor ve hatta Bükreş'e on, on beş saat mesafeye kadar gelip, gidiyorlar. Ben hastayım, iktidarım yok. Dolayısıyla tedarik için Ordu-yı Hümâyun'a azimetime ya da asker celbi hususunda karşı taraftaki Rusçuk veya Tırnova

tarafına geçmeme izin verilmesini niyaz ederim. Bu kadar müddet devlete sadakat göstermişken, şimdi düşmana esir olmaklığım dahi reva-yı hak değildir. Asker tanzimi ve levazım tedariki için bir müddet mütareke ya da sulh olunması lazımdır (11 Ekim 1789)⁷².”

Nikola Mavroyani destek taleplerini yenilerken düşmanla mücadele edecek bir durumu olmadığını dile getirmiştir. Çünkü yanındaki asker firar etmiş ve o da sadece dairesi halkı ile kalmıştır. Maiyetindeki Eflak muhafızları için de keyfiyet aynıdır. Dolayısıyla bu süreçte onlar, Bükreş ile Yergöğü arasındaki geçit bölgesi olan Arceş (Argeş) Köprüsü civarına çekilerek gelecek takviyeden medet ummuşlardır (21 Ekim 1789)⁷³. Bu doğrultuda III. Selim, memleket muhafazasına özen göstermeleri noktasında onları cesaretlendirmeye çalışmıştır:

“Rusya ve Avusturya’nın sınırlarımıza tecavüzleri ile suikast ve hıyanetlerinin kendi aleyhlerinde sonuçlanacağından şüphem yoktur. Senin ve maiyetinde olan askerin geçen seneden bu ana gelinceye dek Eflak muhafazasında gösterdiğiniz gayret ve sadakatınız malumumdur. Hizmetiniz zayi olmaz. Nice mükafata ulaşırsınız. Hizmet, metanet ve gayret bundan sonra da lazımdır. Düşmanlardan intikam alınmadıkça kılıç kınına girmemek kararlaştırılmıştır. Göreyim seni gayret kemerini bağlayarak celbedeceğin askerin yanı sıra, Tırnovalı Hacı Mustafa ile damadı Selim Bey vesairleri ile bir saat evvel Bükreş’in muhafazasına ve düşmanların define gayret eylesin. Bu vakitler diğerlerine kıyas olmaz. Can ve baş ile devlete hizmet edilecek vakitler, sadakat ve doğruluk gösterilecek mevsimlerdir. Camgönülden sunacağın hizmet ziyan olmaz. Karşılığını alırsın⁷⁴.”

Bundan kısa süre sonra Mavroyani’nin mütareke önerisi karşılık bulmuş, Rusya ve Avusturya ile bir yıllık sulh yapılması hususunda ona emirler yollanmıştır. Ancak Devlet-i Aliyye’nin haberi yokmuş gibi Potemkin ile görüşmesi şart koşulmuştur (31 Ekim-3 Kasım 1789)⁷⁵. Bunun üzerine Potemkin Yedikule’de bulunan Rus elçisinin serbest bırakılmasını talep etmiştir. Akabindeki görüşmeler ise Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından yürütülmüştür. Zira 3 Aralık 1789’da Hasan Paşa sadrazamlığa getirilmiştir⁷⁶.

72 BOA, HAT, 146/6154, 1396/55988.

73 BOA, HAT, 30/1426; C.AS, 22/971; Ahmed Cevdet, *age.*, C 4, s. 365-366.

74 BOA, C.AS, 493/20618, 26/1168.

75 BOA, HAT, 30/1419, 30/1425, 145/6129, 195/9729.

76 *Sadullah Enveri Târîhi*, s. 647-651; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 6-8.

Cezayirli Gazi Hasan Paşa'nın sadarete tayini, Nikola Mavroyani'ye de cesaret vermiştir. Bu noktada o, ordu ricaline kafa tutmuştur: “Ordu-yı Hümâyun'u, cümle top ve cephaneyi nasıl bırakıp bozulduğunuzu Boza Suyu bana söyledi. Ben Eflak'ı sizin emriniz ile bırakıp beri geçtim. 10 bin atlı verin, varıp sizin bıraktığınız topları getireyim⁷⁷”. Bununla birlikte Mavroyani, yeniden asker celbine girişmiştir. Dolayısıyla onun Ordu-yı Hümâyun'dan ayrılması istenmiş ve Tırnova yakınlarındaki Arnavut köyüne giderek civardaki kazalardan kuvvet toplaması tembihlenmiştir⁷⁸.

Nikola Mavroyani Tırnova'da iken akçe talep etmiş ve ona 25 bin kuruş sevk edilmiştir. Ayrıca Tırnovalı Selim Ağa da maiyetine memur edilerek sadakat ve gayretine devam etmesi kendisine söylenmiştir (21 Ocak 1790)⁷⁹. Bu süreçte o, Niğbolu'daki çete kaynaklarının Tuna Nehri'nde dolaştırılarak düşmanın geçmesine izin verilmemesi için şayka ve çete kaynakları başbuğu Hacı Memiş Ağa'nın devreye sokulmasını sağlamıştır (9 Mart 1790)⁸⁰.

Öte yandan Mavroyani, topladığı askerin sıkıntı çekmemesi için yevmiye ve erzaklarının bölgedeki kazalardan giderilmesini talep etmiştir. Bu noktada nüzül eminleri ve iş erlerine emir gönderilmesini istemiştir. Zira onlar yiyecek ve para vermekte acizlik göstermiştir (19 Mart 1790)⁸¹. Yine de Mavroyani, Tırnova tarafından tahrir ettiği 40 bayrak delil ve 150 nefer tüfekçi askerini Büyükkada muhafazasına memur kılınan Seyyid Ali Paşa'nın maiyetine sevk etmiştir (21-22 Mart 1790)⁸². Kavak Sarayı'nda alınan karar gereğince elli kese altın gönderileceği 30 Mart 1790'da Mavroyani'ye iletilmiştir⁸³.

Bu sırada Cezayirli Gazi Hasan Paşa vefat etmiş ve yerine Rusçuklu Şerif Hasan Paşa sadrazamlığa tayin edilmiştir (30 Mart 1790)⁸⁴. Mavroyani'nin arpa ihtiyacını karşılamayarak şikâyetle bulunan Niğbolu mütesellimi de ikaz edilmiştir (9 Nisan 1790)⁸⁵. 30 Nisan 1790'da para ve iaşe sıkıntısı çektiğini merkeze bildiren Mavroyani, bölgedeki durumun vahametini de şöyle özetlemiştir:

77 Ahmed Câvid, *age.*, s. 132; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 84.

78 BOA, C.HR, 103/5108; *Rûzmerre*, vr. 36b-37a.

79 BOA, AE.SSLM.III, 66/3970.

80 BOA, C.BH, 159/7537.

81 BOA, C.HR, 88/4385.

82 BOA, C.AS, 166/7269.

83 BOA, C.MTZ, 3/115.

84 *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 660-670.

85 BOA, C.AS, 158/6964.

“Maiyetimdeki askerlerle Zıştovi ve Niğbolu taraflarına geldim. Rusçuk’tan Zıştovi’ye, Zıştovi’den Niğbolu’ya kadar on sekiz ila yirmi saat mesafedeki Tuna sahillerine düşmanın geçmemesi için asker sevk ettim. Düşmana korku salan hareketler yaptım. Karşı yakadaki Tuna sahillerine yakın yerlere suikast planlayan düşman askerinin firarını sağladım. Bölgeyi düşmandan korudum. Karşı tarafa dahi geçtim ve gece baskını vs. yollarla düşmana karşılık verdim. Defalarca Ordu-yı Hümâyun’dan izin istedim. Ancak izin verilmedi. Aşağıda ve yukarıda olan kaleler ve mevzilerin tamamı, İsaçık’dan Niş Kalesi’ne kadar yalnız. Bir miktar asker dahi Vidin muhafazasındadır. Başka asker yoktur. Geçen senelerde bu vakitlere kalmadan serdengeçti bayraklarıyla asker gelmiş olurdu. Şimdi yaz mevsimi yaklaştı ama askerın herhangi bir yerden geldiği duyulmadı. Askerın gelip gelmeyeceği sorulduğunda iki, üç belki beş aydan fazladır kazalarda açılan bayrakların sonraya bırakıldığı haberi alındı. İfade ettiğim gibi her taraf askerden yoksundur. Asker gelse dahi erzakları verilmediği takdirde perişan olacakları ortadır. Maiyetimdeki askerın yiyecek ve yevmiyeleri bulundukları mahallerin mübayaacıları ve nüzül eminleri taraflarından verilecekti. Dört defa emir gönderildi. Lakin Zıştovi voyvodası ve Niğbolu müteselliminden zahire istendiğinde vermeyerek muhalefet eylediler. Kaza ve kasabalarına asker sığındığında da hoşlarına gitmedi. Askerın tayinatlarını, yevmiyelerini ve aylıklarını vermeye özen gösterdim. Bir yere taarruzları yokken, bölgede olan voyvoda ve mütesellimler maiyetimdeki askerleri Ordu-yı Hümâyun’a ve hatta İstanbul’a şikâyet ediyorlar. Buna şaşkınum. Askerın dağılmasına sebep oluyorlar. Niğbolu ve Zıştovi’de olan bazı kişiler ve servet sahipleri mallarını ve eşyalarını peyderpey gizlice İstanbul’a veya başka mahallere yolluyorlar. Kendileri ağırlıksız kahyor. Zevk ve sefalarıyla kâr ve kazançlarına engel yok. Firar ya da Kırım ahalisi gibi cizye kabul ederiz diye cevap verdiklerini herkes bilir. Beldeleri halkı bana bildirdi. Bunların perişan olacakları, emniyet ve aman dileyebilecekleri açıktır. Endişeye sebep olmaktadırlar. Canımı sizin yolunuzda feda eyledim. Muharebe başlarsa ilk önce maiyetimdeki askerle karşı tarafa can atıp, karınca miktarınca düşmana karşılık veririm. Ordu-yı Hümâyun’dan yardım olunması emri duyuldu. Size duacıyım. Ancak altı aydan fazla oldu. 25 bin kuruştan başka ne bir akçe ne zahire ne de asker yardımında bulunulmadı. İzdırabım çok. Gece gündüz uyku ve rahatı terk ile devlete hizmetteyim. Zerre kadar rehavet göstermedim. Asker hususunun bir saat evvel çaresinin görülmesi mühimdir⁸⁶.”

86 BOA, TSMA.e, 747/79.

Nikola Mavroyani bu arzıyla devlete sadakatini sürdürdüğünü göstermiştir. Ancak sadrazam Rusçuklu Şerif Hasan Paşa'ya güvenmemesi nedeniyle vaktini Zıştovi ile Rahova arasında geçirmiştir. Bu da kendi aleyhinedir. Çünkü Şerif Hasan Paşa haricinde, Mavroyani'yi voyvodalığa terfi ettiren Vidin Seraskeri Yusuf Paşa da ondan şikâyetçi olmuştur⁸⁷.

Bu doğrultuda Şerif Hasan Paşa, Mavroyani'nin Cezayirli Gazi Hasan Paşa zamanında asker toplamak ve düşmanla muharebe etmek amacıyla Zıştovi taraflarına geçtiğini, ancak maiyetindeki askerinin, eşkıyalık ve haytalıklarla Zıştovi ve Niğbolu halkına zulmettiğini belirtmiştir. Dolayısıyla hem voyvodanın kendi emniyeti hem de bölge halkının selameti için Mavroyani'nin bulunduğu yerden kaldırılarak Kule yakasına gitmesi ya da Vidin seraskerinin maiyetine girmesini istemiştir⁸⁸.

Vidin Seraskeri Yusuf Paşa da Mavroyani'nin hazinedarının kaçmasının sadakatine gölge düşürdüğünü dile getirmiştir. Ayrıca ona göre Mavroyani, maiyetindeki askere mağlup olmuş ve onların ulufeleri dışında, masrafları için çok fazla borca girmiştir. Yusuf Paşa, Mavroyani'nin askerlerinin perişanlığının kendi askerlerine olumsuz yansıdığını vurgulamış, yardımda bulunulmadıkça tavrında bir değişiklik olmayacağı ve hatta firar bile edebileceğinin altını çizerek şunları belirtmiştir:

“Kalafata asker geçirildiği gün Mavroyani de Çoparçin'e süvari ve piyade askerini gönderdi. Düşmanla muharebe etmek gayretindeydi. Ancak düşman taburunun Kalafat'ta görülmesinden üç dört saat önce Mavroyani'nin delilbaşısı Hacı Soyтары süvarileriyle karşı yakadan beriye geldi. Çeşitli bahanelerle ulufelerini aldıktan sonra kendine bağlı haşeratlarıyla firar etti. Kalafat'ta muharebeye ara verildiği gün Mavroyani ortadan kaybolan hazinedarının bir adet hintusunu karşıya geçirdiği haberini aldım. Ayrıca büyük ve küçük kayıkları olup, mürettebatları keferedendir. İçlerinde İslam ehli yoktur. Muharebe sedası duyulduğunda kendisine tahsis ettiği kayığa girmiş ve adaya giderek hıyanet etmiştir. Bunda şüphe yoktur. Başındaki askerinin tamamı eşkıyadır ve idaresi altına almaya nüfuzu yoktur. Ordumuzun dahi nizamına zarar vermişlerdir. Dolayısıyla buldukları yerden orduya yakın yere ya da Kalafat'ın karşısına nakillerinin uygun olduğu haberi yollanmıştır. Lakin Rahova muhafazasına talip olduğunu bildirmekte ve hıyanet içerisinde bir tavrı sergilemektedir. Her gün birer

87 Ahmed Vâsif, *age.*, vr. 72a; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 82; BOA, HAT, 1392/55564, 147/6214.

88 BOA, HAT, 1392/55564.

ikişer işe yarar adamları karşıya kaçırmaktadır. Kalafat'taki muharebenin ertesini günü bir iki nefer Müslüman ve iki nefer keferle adamları bile karşıya geçmiştir. Müslümanlar kaçarken, kefereler düşman katanalarıyla gitmişlerdir. İçindeki hıyanetinin eseri bellidir (14 Temmuz 1790)⁸⁹.”

Görüldüğü üzere Mavroyani, bir zamanlar kendisini voyvodalığa terfi ettiren efendisi Yusuf Paşa tarafından bile hainlikle itham edilmiştir. Bu şikâyetler doğrultusunda bazı hususları görüşmek üzere Ordu-yı Hümâyün tarafına gelmesinin kendisine tembih olunması kararlaştırılmıştır ve bu karar sadrazama bildirilmiştir. Mavroyani mevcut maiyeti ile Niğbolu'ya ulaştığında Niğbolu mütesellimi ve voyvodası yanındaki askeri orada tutmakla görevlendirilmiş, bir neferinin karşıya geçmemesi için erzaklarının verilmesine özen gösterilmesi istenilmiştir (31 Ağustos-9 Eylül 1790)⁹⁰.

Aynı tarihlerde yine Niğbolu mütesellimi Haseki Mehmed Efendi ile Dağıstanî Kethüdâsı Hüseyin'e başka emirler gönderilmiş, yanlış yola sapan Eflak Voyvodası Nikola Mavroyani'nin yakalanarak idam edilmesi kararı bildirilmiştir. Dolayısıyla Mavroyani'nin kaçmasına müsaade olunmayarak cezasının tertip edilmesi ve acele olarak kesik başının Ordu-yı Hümâyün'a yollanması tembihlenmiştir. Hiçbir şey belli etmemeleri de özellikle belirtilmiştir⁹¹.

Bu çerçevede Nikola Mavroyani'nin maiyetindeki delil, tüfekçi, sekban sergerde ve zabitlerine de hüküm gönderilmiştir. Zira onların dağılmayarak buldukları mahalde ikametlerini sürdürmeleri ve yanlarında olan askerlerle beraber yeni tayin olunacak Eflak voyvodasının hizmetine girmeleri istenmiştir (31 Ağustos-9 Eylül 1790)⁹². Nihayetinde savaş devam etmekte ve dolayısıyla bir nefer bile önem teşkil etmektedir. Zaten asker firarları ve disiplinsizlik bu savaşın seyirindeki en büyük meseledir. Bu açıdan gözden çıkarılan Mavroyani'nin yanındaki askerlerin cepheye tutulması ehemmiyet arz etmektedir.

Bu süreçte Nikola Mavroyani'yle ilgili İstanbul'a başka bilgiler de gitmiştir. Özellikle Eflak reayası, Mavroyani'den gördükleri zulüm ve haksızlıkları dile getirmiştir. Hatta halk arasında “yine voyvodamız buymuş, içimize gelir ise tekrar zulme uğrarız” diye konuşulduğu merkeze aktarılmıştır. Dolayısıyla Mavroyani'nin

89 BOA, HAT, 147/6214; C.HR, 29/1419.

90 BOA, C.AS, 258/10738.

91 BOA, C.HR, 75/3739.

92 BOA, C.HR, 29/1442.

bir an önce ortadan kaldırılması sadrazama yazılmıştır. Ancak Şerif Hasan Paşa Avusturya ile süren barış görüşmeleri sebebiyle karar değiştirmiştir: “Şu işler düzene girene kadar ertelensin. Sonrasında Eflak voyvodası olacaksın diyerek Ordu-yı Hümmâyün’u çağırılır. Oradan da bir mahalle sürgün edilir⁹³”.

Bu sırada Mavroyani'nin İstanbul'dan Vidin'e giden Prusya beyzadesi Albay Goetze ile dostluk kurduğu öğrenilmiştir. Söylenene göre Avusturya ile mütareke görüşmeleri haberinin ardından Goetze Vidin'de durmayarak acele bir şekilde Prusya'ya gitmiştir. Zira Mavroyani'nin yeniden voyvodalığa getirilmesini rica ettirmek niyetindedir. Prusya baş tercümanı Franko Polonyaki'nin İstanbul'da Mavroyani'nin eşi ile görüşmesi bunun bir teyidi niteliğindedir. Bu açıdan barış görüşmelerinin akabinde memleket nizamı için akıllı, sadık bir voyvoda atanmasının altı bir daha çizilmiştir. Çünkü bir mecnun olarak zikredilen Mavroyani'nin yeniden voyvoda olması, Eflak halkının toptan dağılması demektir. Dolayısıyla III. Selim, sadrazama tekit yazılmasını emretmiştir: “Sulh görüşmeleri hayırlısıyla nizam bulsun. Elbette reayayı koruyan, sadık birinin Eflak'a voyvoda nasbolunması lazımdır. Prusya aracılığıyla olamaz. Şimdiden sadrazama yazılsın. Mavroyani'nin hakkında her taraftan yazılar geldi. Biz dahi nizamını sadrazama yazmıştık. İcra etmedi. Şimdi bu konuda yazmış. Bu nasıl şeydir. Birbirine zıt şeyler yapıyor. Mavroyani'nin o taraftan defini orduya yazasın⁹⁴”.

Görüldüğü üzere III. Selim'in emri nettir. Bunun akabinde sabık voyvoda olarak Nikola Mavroyani'nin yakalanması, idamı ve mallarının ele geçirilmesi amacıyla Rusçuk muhtarı Çelebi Mehmed Efendi'ye, Çirmen mutasarrıfı Selim'e, Niğbolu muhafızı Yeğen Osman Paşa'ya, mütesellim Mehmed'e, kapıcıbaşı Hüseyin'e, Kocabaşzade Ahmed'e, Tuna başbuğu Hacı Memiş'e, Zıstovi muhafızı Mahmud'a ve Tırnova kadısı ile şehir kethüdâsı vs. ileri gelenlere çeşitli emirler gönderilmiştir (19-29 Eylül 1790):

“Sabık Eflak voyvodası Mavroyani Nikola, memur olduğu mahalle gitmesi ve açık bir şekilde isyan etmesi dolayısıyla yakalanarak idamı ferman olmuştur. Sen ki kapıcıbaşısın, maiyetine memurları celp ve kazaların her

93 BOA, HAT, 214/11695.

94 BOA, HAT, 214/11695, 1401/56520, 206/10843; AE.SABH.I, 30/2267; C.HR, 177/8826. Savaş sırasında Prusya elçisine yardımcı olmak üzere İstanbul'a gönderilen Albay Goetze ve Manolaki'nin yerine baş tercüman olarak atanan Franko Polonyaki hakkında bk. Uğur Kurtaran, “Heinrich Friedrich von Diez'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C 75/S. 1, 2020, s. 127-162.

tarafına set çekerek Mavroyani'nin üzerine varıp, ele geçirilmesine ve katline memur kıldın. Şumnu, Hazergrad, Osman Pazarı, Tırnova, Selvi, Lofoça, Plevne, Zıştovi, Niğbolu, İzladı vs. kazaların serdarları, askerleri ile Zıştovi voyvodası ve Niğbolu mütesellimi her biri serian hareket etsin ve Mavroyani'nin firar etmesini engellesin. Eğer bir tarafa firar ederse lazım gelenlere tembih ederek voyvodanın cezası tertip edilsin. Derdest ve yok edilmesine iradem olan sabıkan Eflak voyvodası Mavroyani Nikola Ordu-yı Hümâyun'uma gelmek bahanesiyle başında olan haşeratı karadan göndermiştir. Kendisi de sefinesi ile nehirden gelecektir. Zıştovi'ye vardığında gizliden Zemince'ye kaçırım dediği ya da yanında olan asilerden Tırnovalı Hacı İsmail ve Köprülüoğlu İbrahim'in ittifakıyla Tırnova'daki Arnavut köyüne gideceği casuslardan haber alındı. Voyvodanın ne yolla olursa olsun tutularak öldürülmesi sizlerden talebidir. Sabık Eflak voyvodası Nikola memur olduğu mahalle gitmemekte, lakin yine Eflak voyvodası olacağım diyerek başına asker toplamaktadır. Topladığı haşeratla birlikte isyan etmiştir. Ortadan kaldırılması fermanımdır. Sabık Eflak voyvodası Nikola'nın nehir yoluyla kaçmaması için Niğbolu ve havalisinde bulunan sefinelerinin batırılmasını ve yakılmasını emrettim. Firarına müsaade olunmasın. Eğer kayığa binerse ele geçirilerek idamına dikkat edilsin⁹⁵.”

Bu süreçten haberdar olan Mavroyani, Zıştovi'den Rusçuk'a sekiz on saatlik mesafedeki Bela köyüne gelmiştir. Şerif Hasan Paşa, Mavroyani'nin yakalanması için büyük mirahur payesiyle Rusçuk'ta bulunan ağabeyi dergâh-ı âli kapıcıbaşılardan Seyyid Mehmed Ağa ile Cengiz Mehmed Giray'ı görevlendirmiştir. Geceyi geçirmek için konakladığı eve gece yarısı yapılan baskınla yakalanan Mavroyani, zaman kaybedilmeden boynu vurularak orada öldürülmüştür (30 Eylül 1790)⁹⁶.

Katlinin ardından kafası İstanbul'a gönderilen Mavroyani'nin kesik başının münasip bir yafta ile Bab-ı Hümâyun'da sergilenmesi III. Selim tarafından uygun görülmemiş ve denize atılması kararlaştırılmıştır. Mavroyani'nin kendisi ile birlikte yeğenleri ve öteki aile bireylerinin de malları müsadere edilmiştir. Nikola Mavroyani'nin ölümünden sonra ailenin nüfuzu yine de devam etmiştir⁹⁷.

95 BOA, C.HR, 29/1443, 41/2009, 41/2044; C.MTZ, 6/285, 17/850.

96 *adullah Enverî Târîhi*, s. 718-719; Yüksel, agm., s. 102-104; Bayram, “Eflak ve Boğdan Voyvodahkaları...”, s. 13. Bayram, kaynaklardan hareketle, Şerif Hasan Paşa'nın Mavroyani'nin hazinesini ele geçirmek istediğini belirtmekte ve onun yakalanması için görevlendirdiği kişilerden birinin ağabeyinin olmasının da bu ihtimali güçlendirdiğinin altını çizmektedir.

97 HAT 213/11674; *Sadullah Enverî Târîhi*, s. 717-720; Ahmed Câvid, *age.*, s. 132-133; Ahmed

Nikola Mavroyani'nin ölümüyle ilgili Osmanlı kroniklerinde farklı görüşler olduğunu belirtmek gerekir. Bir yandan Bela köyünde belasını bulduğu söylenmekte bir yandan da Bedros'un ölümüne neden olduğu için ilahi bir adalet olarak Mavroyani'nin katli değerlendirilmektedir. Avusturya'ya yazdığı kâğıtta devletin aleyhine bir harf yazmışsa katlinin vacip olduğu zikredilmektedir. Kaynaklarda askerini gözeten, ihtiyaçlarını karşılayarak onların bir arada kalmasını sağlayan birinin devlete yaptığı hizmetin göz ardı edilerek idam edilmesinin dedikodulara sebep olduğu da bildirilmektedir. Ayrıca Osmanlı-Rusya-Avusturya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nden bu derecede kimin çalıştığı sorulmaktadır. Eğer Mavroyani kendi şahsına hizmet eden bir kimse olsaydı, Rusya ve Avusturya yanlısı bir siyaset izleyerek beylikte kalmaya devam eder denilmektedir. Dolayısıyla onun amacının yalnızca memlekete hizmet olduğu dile getirilmekte ve bu yolda da bütün malını harcadığı söylenmektedir. Yine de her ne olursa olsun devlete bu kadar hizmet ile şan şöhret kazanmış bir reyanın katlinden önce sürgün edilip, sonrasında öldürülmesinin daha münasip olduğu kaynaklarda vurgulanmaktadır⁹⁸.

Cevdet, *age.*, C 5, s. 80-84; *Rûzmerre*, vr. 46b; Sözen, *age.*, s. 139-140; Neumann, *agm.*, s. 7-47.

⁹⁸ *Sadullah Enveri Târîhi*, s. 717-720; Ahmed Câvid, *age.*, s. 132-133; Ahmed Cevdet, *age.*, C 5, s. 80-84; *Rûzmerre*, vr. 46b.

Sonuç

7 Nisan 1786-30 Eylül 1790 tarihleri arasında yaklaşık 4 yıl Eflak voyvodalığı yapmış olan Nikola Mavroyani, Osmanlı Devleti'nin merkezi kontrolü sağlamak amacıyla Eflak ve Boğdan'da 1711'den 1821'e kadar kurmaya çalıştığı yeni düzenin ürünü olarak önce çıkan sıra dışı bir figürdür. Bu düzenin faydaları olduğu gibi olumsuz tarafları da vardır. Mavroyani'nin voyvodalığı her iki duruma örnek oluşturmakta ve onun voyvodalığı üzerinden Osmanlı Devleti'nin imtiyazlı eyaletleri arasında yer alan Eflak'ın stratejik önemi açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı sultanlarının Eflak'ı İstanbul'un kileri mesabesinde ve nazik bir vilayet olarak görmeleri bu önemi daha iyi göstermektedir. Bu noktada Eflak'a atanacak voyvodanın zalim olmaması, devletine sadık bir bende olması ve Osmanlı coğrafyasındaki diğer yerlerin haset edeceği kadar Eflak halkının "asûde-i hâl ve müreffehü'l-bâl" olması için çalışmasını istemeleri bundandır. Zaten Nikola Mavroyani'nin Eflak voyvodası tayin edilmesi de Eflak'ın bu hassasiyetinden ileri gelmektedir.

Bu doğrultuda, her ne kadar Osmanlı belgelerinde devletine sadakat noktasında Fenerli Rumlardan ayrı tutulmuş olsa da Pare Adası'ndan olan Nikola Mavroyani de Fenerli elitinin üyesidir ve bir adalı olarak kendisini hem Fenerlilere hem de Eflaklılara kabul ettirmiştir. Bu açıdan bir Fenerli olarak Nikola Mavroyani'nin önüne çıkan fırsatları iyi değerlendirdiğini belirtmek gerekir. Zira o, dönemin konjonktürüne uygun olarak öncelikle kendisine güçlü bir hamî seçmiştir ve bu hamîlerin sosyal sermayesinden faydalanarak da kariyerinde hızlı şekilde yükselmiştir. Sarraf Hacı Nikolaki aracılığıyla Cezayirli Gazi Hasan Paşa'ya intisap etmesi buna örnektir. Cezayirli Gazi Hasan Paşa hanesinden yetişmiş olan Mavroyani'nin donanma tercümanlığında küçük bir yazıcılıkla başlayan kariyeri, Türkçe, Yunanca ve İtalyanca biliyor olmasının da etkisiyle, donanma tercümanlığı ve kâğıt üstünde bir divan tercümanlığının akabinde Eflak voyvodalığıyla taçlanmıştı. Kısaca Mavroyani Fenerli olma avantajını ustaca kullanmıştır. Ayrıca bu atama Osmanlı Devleti'nin olağan üstü durumlarda bile devlet işleyişindeki kuralları kolay kolay bozmadığını göstermesi bakımından da önemlidir.

Nikola Mavroyani'nin bu hızlı yükselişi, himayesi altında bulunduğu kişilerin imparatorluk sahnesindeki siyasi güçleri ile ilişkilidir. Zaten güçlü bağlar, başkalarını etkilemekte önemli bir işlev görmektedir, ki sosyal ağların şaşırtıcı gücü de burada devreye girmektedir. Mavroyani'nin efendilerinin nüfuzunu

kullanarak diğer Fenerli elitlerini devre dışı bırakması, yani selefi Mihalaki Bey'in tehditle istifa ettirilmiş olması, darphane sarrafı Bedros'un katli buna çok iyi bir misaldir. Kaldı ki bu süreç, Halil Hamid Paşa hizbinin, Cezayirli Gazi Hasan Paşa hizbi tarafından devre dışı bırakılmasının bir devamı niteliğindedir. Dolayısıyla Mavroyani hadisesi, 18. yüzyıl devlet adamları arasındaki güç ilişkilerini göstermesi açısından da güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Nikola Mavroyani'nin Eflak'ta çok da huzurlu günler geçirmediğini belirtmek gerekir. Zira 16 Ağustos 1787'de Rusya'ya ilan edilen ve 9 Şubat 1788'de de Avusturya'nın dahliyle büyüyen Osmanlı Rusya-Avusturya Savaşı (1787-1792) Mavroyani için işleri değiştirmiştir. Elbette ki savaşın önemli kısmında Nikola Mavroyani kendisinden methedilen devletine sadık bir bende olarak hizmet etmiş ve elinden gelen gayreti göstermiştir. Maiyetine tayin olunan askerler ve maiyetine topladığı Müslim-gayrimüslim kişilerden oluşturduğu kuvvetle memleket muhafazasında üstlendiği mühim rol de bunun bir delilidir, ki bu doğrultuda Mavroyani hem zâtının hem de Eflak'ın gelirlerini tüketmiştir. Ancak savaşın getirdiği zorlu koşullar ve hamilerinin düşüşü Nikola Mavroyani'nin kariyerini olumsuz yönde etkilemiştir. Dolayısıyla savaşmak istemeyen Mavroyani, cephede görevini yerine getirmeyerek bir anlamda kendi sonunu hazırlamıştır. Çünkü bölge halkı ile aleyhinde olan kişilerin şikâyetleri bir yana, bir zamanlar güvendiği çevreler bile bu süreçte Mavroyani'den yaka silkmiştir. Bu açıdan Mavroyani'nin kendi hırslarının ve yanlış adımlarının kurbanı olduğunu söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Nihayetinde Osmanlı Devleti ateş hattındadır ve Eflak dahi işgal altında kalmıştır. Böyle bir dönemde Mavroyani'nin cephe hattında oyalanması kabul edilebilir değildir. Zaten katledilmesinin en büyük nedeni de devlete ihanetten ziyade cephenin gerisine çekilmesidir. Yani Mavroyani, Osmanlı Devleti'nin hassas döneminde sergilediği hatalı davranışların kurbanı olarak trajik bir sonla yüzleşmiştir.

Etik Beyan/Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur./It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the works referred are mentioned in the bibliography.

KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA),

Ali Emiri Abdülhamid I (AE.SABH.I), 312/20961, 350/24506, 1/19, 2/217, 7/617, 16/1444, 11/1018, 1/34, 5/513, 8/751, 370/25881, 370/25869, 138/9271, 14/1244, 103/7032, 244/16273, 264/17763, 294/19743, 295/19835, 302/20265, 330/22768, 346/24198, 370/25890, 74/5185, 82/5653, 4/345, 7/638, 10/918, 19/1644, 368/25737, 369/25755, 97/6650, 222/14704, 6/528, 30/2267.

Ali Emiri Mahmud II (AE.SMHD.II), 121/10036.

Ali Emiri Mustafa III (AE.SMST.III), 49/3544, 349/28011.

Ali Emiri Selim III (AE.SSLM.III), 376/21447, 377/21525, 66/3970.

Amedi Kalemî (A. {AMD}), 27/82, 29/24, 28/78, 29/41, 29/35, 29/74.

Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî Defterleri (D.BŞM.d), 5404, 5587.

Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemî Muhallefat Halifeliği (D.BŞM.MHF), 90/1, 90/4, 92/1, 95/107, 90/81.

Cevdet Adliye (C.ADL), 44/2648.

Cevdet Askeriye (C.AS), 620/26157, 1028/45073, 349/14461, 1040/45670, 1050/46143, 1074/47324, 1115/49412, 1151/51167, 1163/51782, 493/20618, 53/2489, 536/22457, 636/26789, 876/37563, 931/40299, 1128/50076, 1145/50885, 23/9906, 1164/51794, 1191/53201, 1211/54280, 1224/54952, 1197/53536, 1166/51900, 22/971, 223/9500, 1184/52818, 258/10738, 158/6964, 166/7269, 316/13094, 282/11710, 282/11722, 502/20980, 116/5207, 806/34220, 127/5650, 26/1168, 986/43053, 892/38362, 1088/47977, 846/36165, 944/40962, 916/39587, 28/1255, 725/30417, 955/41505, 846/36165.

Cevdet Bahriye (C.BH), 187/8790, 245/11339, 159/7537, 174/8203, 201/9406, 253/11723, 60/2817, 82/3935, 82/3908.

Cevdet Belediye (C.BLD), 104/5190.

Cevdet Dahiliye (C.DH), 214/10678, 346/17296, 14/698, 214/10688, 233/11607.

Cevdet Evkaf (C.EV), 483/24427.

Cevdet Eyalet-i Mümtaze (C.MTZ), 9/405, 1/29, 15/736, 17/850, 1/7, 2/59, 3/115, 13/611, 17/804, 17/825, 10/453, 14/657, 14/686, 19/927, 7/335, 8/359, 13/614, 11/537, 14/693, 16/781, 18/887, 5/232, 17/812, 17/834, 6/295, 19/936, 2/96, 9/443, 20/1000, 8/395, 20/984, 6/285, 6/291, 11/543, 8/375, 11/535, 15/742, 20/975.

Cevdet Hariciye (C.HR), 172/8588, 106/5292, 80/3972, 21/1039, 103/5108, 109/5438, 80/3984, 83/4133, 124/6188, 121/6050, 21/1042, 28/1356, 32/1569, 44/2151, 54/2698, 78/3867, 123/6102, 124/6177, 42/2078, 63/3133, 59/2908, 59/2912, 21/1050, 97/4812, 119/5938, 26/1261, 110/5493, 52/2573, 78/3865, 56/2773, 89/4443, 120/5993, 67/3349, 83/4143, 58/2853, 13/638, 69/3442, 128/6366, 159/7914, 96/4792, 88/4385, 29/1442, 29/1443, 41/2009, 41/2044, 75/3739, 29/1419, 177/8826.

Cevdet Maliye (C.ML), 365/14957, 76/3463, 107/4739, 57/2619, 59/2679, 546/22423, 706/28830, 755/30757, 774/31584;

Cevdet Nafia (C.NF), 47/2316, 41/2026.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR.TO), 421/5.

Hatt-ı Hümayun (HAT), 1401/56520, 206/10843, 193/79495, 200/10178, 995/41857, 1386/55023, 1392/55547, 209/11170, 210/11276, 1149/45637, 1450/44, 133/5494, 15/663, 15/664, 14/545, 204/10659, 1382/54643, 1380/54438, 1411/57359, 183/8451, 180/8179, 182/8350, 191/9219, 1380/54429, 1378/54237, 1378/54241, 1378/54263, 1378/54264, 1379/54281, 1379/54283, 1379/54285, 1379/54289, 1379/54314, 1380/54401, 1380/5440, 1380/54435, 1380/54444, 1383/54689, 1450/54, 1380/54386, 1380/54392, 1666/19, 18/823, 1380/54402, 1380/54385, 1380/54390, 1384/54770, 145/6129, 1450/42, 1451/68, 18/829, 22/1077, 30/1425, 30/1426, 23/1138, 1383/54734, 1385/54935, 1384/54762, 17/753, 1431/58580, 1387/55123, 1387/55142, 1416/57864, 195/9701, 1380/54381, 1442/59227, 19/885, 1451/1, 1451/7, 146/6154, 1396/55988, 146/6177, 147/6214, 214/11695, 213/11674, 1392/55564, 181/8208, 181/8298, 189/9044, 1383/54734, 193/9543, 188/8981, 178/7879, 210/11329, 188/8947, 24/1197, 266/15492, 30/141, 22/1064, 1391/55464, 1413/57604, 195/9661, 1431/58580, 30/1419, 195/9729.

İbnülemin Hariciye (İE.HR), 17/1548, 17/1549.

Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.d.), 9720, s. 20-31, 48, 68-75.

Meclis-i Vala Evrakı (MVL), 174/18.

Topkapı Müzesi Sarayı Arşivi Evrakı (TSMA.e), 807/72, 807/83, 807/13, 455/20, 437/37, 437/10, 437/17, 437/47, 1011/59, 158/8, 356/5, 356/9, 437/18, 437/19, 437/11, 437/20, 437/45, 437/14, 437/37, 437/44, 382/5, 382/6, 436/51, 1001/47, 732/7, 520/38, 520/39, 437/21, 437/29, 436/58, 437/26, 437/6, 437/5, 437/3, 437/1, 437/2, 437/30, 1128/49, 527/11, 659/42, 786/16, 747/79, 974/51, 520/41, 520/45, 520/46, 559/38, 559/40, 559/58, 559/62, 560/10, 560/14, 560/22, 560/60, 700/14, 732/16, 805/93, 805/43.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d), 2431, 2432, 2175, 2052, 4658, 4662.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Ahmed Câvid, *Hadîka-i Vekâyi'*, haz. Adnan Baycar, TTK Yay., Ankara 1998.

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C 3, haz. Abdülkadir Özcan, TTK Yay., Ankara 2018.

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C 4, haz. Abdülkadir Özcan, TTK Yay., Ankara 2020.

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, C 5, haz. Ziya Yılmaz, TTK Yay., Ankara 2024.

Ahmed Vasıf, *Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr*, haz. Mücteba İlgürel, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978.

Ahmed Vâsıf, *Mehâsinü'l-âsar ve Hakâikü'l-ahbâr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY05978.

Balcı, Sezai, *Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.

Bayram, Ümmügülsüm Filiz, "A Wallachian Lord in 1787-1792 Ottoman-Russian-Austrian War in Ottoman Sources: Nikola Mavroyani", *International Balkan Annual Conference (IBAC) Book Series (4) Turkey&Romania A History of Partnership and Collaboration in the Balkans*, ed. Florentine Nitu vd., Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul 2016, s. 297-308.

Bayram, Ümmügülsüm Filiz, "Eflak ve Boğdan Voyvodahlarının 1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşlarındaki Rollerini", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C 10/S. 1, 2023, s. 1-31.

Blancard, Théodore, *Les Mavroyéni, histoire d'Orient (de 1700 à nos jours)*, 2 C, Ernest

Leroux, Paris 1909.

Çiftçi, Cafer, “Bâb-ı âlî'nin Avrupa'ya Çevrilmiş İki Gözü: Eflak ve Boğdan'da Fenerli Voyvodalar (1711-1821)”, *Uluslararası İlişkiler*, C 7/S. 26, 2010, s. 27-48.

Dıvrak, Uysal, “Osmanlı Devleti'nde Suç ve Ceza: Hatt-ı Hümayunlara Göre İstanbul'a Gönderilen Uzuvarlar (18. ve 19. Yüzyıl)”, *XVIII. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1-5 Eylül 2018/Ankara, Kongreye Sunulan Bildiriler*, C III, haz. Semiha Nurdan-Muhammed Özler, TTK Yay., Ankara 2022, s. 1467-1484.

Hammer Purgstall, Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C 9, Sabah, İstanbul 1990.

Iorga, Nicolae, *Osmanlı Tarihi*, C V, çev. B. Sıtkı Baykal, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1948.

Kılıç, Musa, “Osmanlı Devleti Hizmetinde Bir Rum Diplomatın Portresi; Viyana Maslahatgüzarı Yanko Mavroyani (Jean Mavroyeni)”, *Tanzimat'tan Günümüze Olaylar ve Kişiler Ekseninde Türk Haricîyesi*, ed. İrşad Sami Yuca-Hidayet Kara, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2019, s. 169-188.

Kurtaran, Uğur, “Heinrich Friedrich von Diez'in İstanbul Elçiliği ve Faaliyetleri (1784-1790)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C 75/S. 1, 2020, s. 127-162.

Laiou, Sophia, “Between Pious Generosity and Faithful Service to the Ottoman State: The *Vakf* of Nikolaos Mavrogenis, End of the Eighteenth Century”, *Turkish Historical Review*, Vol. 6/Issue 2, 2015, s. 151-174.

Neumann, Christoph K., “Birey olmanın alameti olarak tüketim kalıpları 18. yüzyıl Osmanlı meta evreninden örnek vakalar”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 8, 2009, s. 7-47.

Philliou, Christine M., *Bir İmparatorluk Biyografisi: İhtilaller Çağında Osmanlı Yönetimi ve Fenerliler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2022.

Rangabé, Eugène Rizo, *Livre d'or de la noblesse phanariote en Grèce, en Roumanie, en Russie et en Turquie/par un phanariote*, Athenes 1892.

Rûzmerre, Y/1001, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi.

Sadullah Enverî Târîhi Üçüncü Cilt 1787-1792 Osmanlı Rus Avusturya Savaşı İnceleme-Metin, haz. Ümmügülsüm Filiz Bayram, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara 2023.

Sözen, Zeynep, *Fenerli Beyler, 110 Yıln Öyküsü (1711-1821)*, Aybay Yayınları, İstanbul 2000.

Sturdza, Mihail Dimitri, *Dictionnaire historique et genealogique des grandes familles de*

Grece, d'Albanie, et de Constantinople, Paris 1983.

Taylesanizâde Hâfîz Abdullah Efendi Tarihi: İstanbul'un Uzun Dört Yılı (1785-1789), haz. Feridun M. Emecen, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, İstanbul 2003.

Ünlü, Ertan, “18. Yüzyılda Sarraf Katlleri: “Devlet Malına Hale'in mi, Hizipleşmenin mi Kurbanları?”, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 52, 2018, s. 99-133.

Ünlü, Ertan, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı'da Sarraflar ve İlişki Ağları*, Timaş Yayınları, İstanbul 2024, s. 80-84.

Yüksel, Sinan, “Nikola Mavroyani'nin Eflak Voyvodahğı”, *Gazi Akademik Bakış*, C 15/S. 29, 2021, s. 89-106.